

erdélyi • • Fiatalok. •

A ROMÁNIAI
ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI:
LÁSZLÓ DEZSŐ
LAPTULAJDONOSOK:
**Biró Sándor, Debreczeni László,
Dr. Jancsó Béla, László Dezső,
Dr. László Ferenc.**

TARTALOM:

Szabó Dezső gondolatrendszere.
(Dr. Jancsó Béla.)
*

Szabó Dezső művelődéspolitikája.
(László Dezső.)
*

Szabó Dezső gondolatai
a középiskolai nevelésről.
(Biró Sándor.)
*

Visszapillantás Az elsodort falura.
(Nagy Sándor.)
*

Szabó Dezső Kolozsvárt.
*

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1939

X. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM.

Inregistrat sub Nrul, curent 31-1938.

S z a b ó D e z s ő

Évekkel ezelőtt még viták folytak afelett, hogy egyáltalán van-e valami értéke Szabó Dezső mondanivalóinak? Az utóbbi évek gyors iramban felfejlődött eseményei minden ponton igazolták, hogy mennyire komolyak azok a veszedelmek, amelyekre először ő hívta fel a nemzet figyelmét. Gondolatai és látásai áthatották a nemzet széles rétegeit, s ma már nem egy állami intézkedés és új törvény viseli magán szellemének bélyegét. Ő ma már nem a magyar élet nagy kitaszítottja, hanem élő tengelye a legszélesebb mozgású magyar életnek. Öt év óta minden hónapban megjelenő füzetei az élő magyar lelkiismeretnek nemcsak mardosásai és tépelődései, hanem irányító rugói is. Nemrég lezajlott jubileuma alkalmával a magyar élet minden sajtószerve a szociálista napilaptól, a római katolikus egyházi szemléig az élet legkülönbözőbb pontjain ismerte el Szabó Dezső művének mérhetetlen jelentőségét. Nagy ünneplésébe egyetlen ünneprontó magyar megnyilatkozás sem vegyült. Ezt az objektív tény, egyszer már azoknak is el kell ismerniök, akik még mindig a saját maguk vagy barátaik általa szenvedett kicsinyes sérelmein keresztül akarják kritizálgatni nem a benne feltört gondolatot és öntudatot, hanem az esendő embert. Az ő gondolataival ma már nem lehet szembe állani, és nincsen is senki, aki erre vállalkozni merne, ha valóban elolvasta mindazt, amit Szabó Dezső írt.

Mi bizonyosságot teszünk amellet, hogy a múlt század eleji és közepi nagy magyarok után ő szerves folytatás. Ő az, akin keresztül igazán szervesen tudunk hozzáőni a nagy magyar alkotók: Bethlen Gábor, Zrinyi, Rákóczy, Széchenyi, Kossuth életművéhez. Benne térünk vissza a magyar szellemi élet nagy forrásaihoz: a reformátorokhoz, Pázmányhoz, Balassához, Apáczaihoz, Csokonaihoz, Berzsenyihez, Vörösmartyhoz, Eötvöshöz, Petőfihez, Jókaihoz és Mikszáthoz. Ő az Ady kritikáiban a múlt bűnei felé forduló új modern magyarságnak jövő felé forduló építő tekintete.

Ő ma a legszintetikusabb magyar látás, amelyben a test és lélek, az egyén és közösség, a nemzet és humánus egyetlen örök valóságban: az emberben találják meg természetes és egészséges egységüket.

Nincs a mai életnek olyan kérdése, amelyről ne írt volna. Minden szava a mához szól és mégis túl utal a mán. Törhetetlen optimizmus van benne, hogy a mai önmagát, méltóságtudatát elveszített ember a mai életrendszerek, világnézetek bukásán túl megtalálja majd igazi önmagát. Ő ennek az eljövendő új korszaknak világviszonylatban is egyik legelső úttörője.

Mérhetetlen öröm tölt annak látásán, hogy az idő nem halad túl rajta. A múlt igazi nagy értékei találkoznak benne a ma élő magyarság legértékesebb rétegének: a parasztságnak új felfedezésével.

Ma már nem őt és az ő gondolatait kell féltetni, hanem azokat, akik nem mernek, vagy nem akarnak saját magyarságukban és embervoltukban rajta keresztül is meggazdagodni.

Szabó Dezső a magyar képzőművészeti nevelésről.

Szabó Dezső magyar művelődéspolitikájának fontos részként részletesen foglalkozik a magyar szellemű képzőművészeti nevelésével is. (24–25. füzet.) Azt a problémát vizsgálja, hogy ez a nevelés, hogy lehet olyan, hogy a művét egyéni kibontakozásának elősegítése mellett művészetük magyar jellegét domborítsa ki. Az egyéni fejlődés szempontjából rámutat a mult nagy mestereinek, vagy a kizárólagos elméleti oktatásnak és magának a művész-tanárnak egyoldalúvá, vagy elszűkítővé tevő szerepére, melyek sajátos magyar jelleget nem adnak. A nevelés alapproblémája csak az lehet, hogy egész embert neveljen a művészi képességükből is és nem művész-szakembert. Ezért bele kell őt helyezni az életbe, hogy az minél több irányú hatással gazdagítsa őt.

„De melyik életbe?... A faluba. A parasztok közé.” Hogy elmerüljön a tájban, a paraszt művészi alkotóképességének megfigyelésében, élete tanulmányozásában. Ezért a következő kísérleti terv megvalósítását ajánlja. A művésznövendékeket, kik egy-sajátos magyar művészet kiépítését maguk vállalják, párheti mesterségbeli oktatás után kiküldenek *egyenként* magyar falvakba. Itt dolgoznának négy éven át, a falu életébe iktatva, azt figyelve és tanulmányozva, benne élve. Műveiket időnként a képzőművészeti Főiskola megbírná, s kérdéseikre tanácsokat adna. Négy év után művész-zsüri döntené el, hogy kit lehet mesterré avatni, kit kell továbbtanítani és kit más pályára eltanácsolni. Új művészetet a vajudó új világnak csak az új ember adhat. A fiatalság belső lehetőségeit ez a rendszer inkább kibontaná, mert az elferdítő tudatos hatások helyett önmaga ösztönös mélységei felé utalná. „Tiszta Művészet nincs, nem volt soha, nem lesz soha. Nincs művészet az emberi akarat, emberi tartalom jelentése nélkül.” Az üres formalizmusok után a „művészet megint teljes megmondása lett az egész történő embernek.” Ennek forrása pedig magyarságnál: a magyar falú, a magyar paraszt.

Szabó Dezső a magyar zene megszervezéséről

„A magyarság megszervezése a dalban” címen a 22. füzetben Szabó Dezső programot ad az igazi magyar zene minél szélesebbkörű elterjesztésére. „A dal, az ének, a ritmus s az ember lényege, belsőbb élete, első megnyilatkozása... A dal a legmélyebb faji emlékezet... A dala legegységesebb, a legmegtartóbb szolidaritás... Amelyik nemzetben sokan és sokat énekelnek együtt: nem kell féltetni a nemzeti

egységet.” „A dal, az ének megszervezését a magyar társadalomban négy tényező intézheti: 1. Az iskola. 2. Az egyházak. 3. A társadalmi szervezetek. 4. A katonaság.” Kifejti, hogy az iskolában az énektanítást kötelezővé kell tenni, s ennek célja nem a sztár-nevelés, hanem hogy „mindenkit tőle telhetőleg énekelni és éneket hallgatni és élvezni tanítson.” Minden társadalmi személy szervezze meg az énekkarát. Az egyházi énekkarok vegyék át az új magyar dal eredményeit, s újítsák fel a régi szép és sajátos magyar egyházi énekeket. Minden fokon óvakodni kell az idegen utáztatokból és a hamis művektől, a Bartók-Kodály zene és gyűjtés és az általuk kidolgozott részletes program legyen a tartalma az éneklésnek.

A bármilyen természetű magyar énekkarok összekapcsolódva alkossák meg a magyar dal egyetemes szervezetét. Kirándulásokat rendezzenek, ahol a magyar falu néprajzi, népművészeti sajátosságait tanulmányozza. Pár évenként meg kell rendezni a magyar dal egyetemes versenyét, szépművelődési és népszokási bemutatokkal, közben állandó vidéki versenyekkel. Az egyetemen a népi dal és népzene tanszékét, a Zeneművészeti Főiskolával kapcsolatban magyar karmesteri főiskolát kell alapítani, hol a zeneképzés mellett a magyar népi kultúra problémáival is megismerkednének. Ez az egyetemes dalszeretet és kultúra „talán megteremtője volna annak a magyar lelki demokráciának, amely nélkül sohasem fogunk élő életet élni. Azok, akik együtt lesznek a magyar dal nagy ölelésű emberségében s nem fognak többé külön osztályokra fanyalodni el egymástól.”

Mélyen Tisztelt Olvasó!

Tisztelettel kérjük, hogy hátrálékos és folyó évi előfizetési díját haladéktalanul szíveskedjék beküldeni, hogy lapunk kiadásában ne akadályozzon bennünket.

Szerezzen lapunknak új előfizetőket!

Rendelje meg kiadványainkat!

Lapunk támogatásával az erdélyi magyarság öntudatosodát szolgálja.

Szabó Dezső gondolatrendszere

Szabó Dezső a művész, a gondolkozó s a közéleti harcos hármasságát alkotja. A legritkábban kapcsolódó alkotó erők: a művészi és a gondolati mellett a közéleti harcos eszmehűségének erkölcsi ereje, s e három primer tulajdonsághoz társuló organikus intelligencia és hatalmas egyetemes műveltség adják az ő ritka lelki ötvözetét. Művész, gondolkozó, erkölcsi ember és intellektus csak különböző oldalai és vonásai egyazon egységes léleknek. Jelen tanulmány e lélek mondanivalóinak szerves egységét, belső szerkezetét Szabó Dezső gondolatrendszerének egészen vázlatos ismertetésével kísérel felrajzolni, a filozófusok, pszichológusok, szociológusok, irodalomtörténészek stb. figyelmébe ajánlva e gondolatsor egyes tételeinek részletes megmutatását és korunk megfelelő folyama- taiba állítását.

I.

„Ebben találok korunk legnagyobb betegségét, mely valósággal mély és egyetemes tragédiája az új nemzedéknek: korunk nem tud – sem a család, sem az iskola, sem a társadalom, sem a közélet – egységes lelket adni az egyénnek. Pedig ez nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy az egyén teljes értékét megteremje a közösség számára” – írja korunk nőproblémájával kapcsolatban.

Ezzel az alaplátással nézi és számolja fel a XIX. században kikristályosodott individualizmust. Egységes lelket utoljára a középkor adott. Vallásos hitegységen alapuló egységes életszemléletet s annak objektiválásakénti társadalmi, gazdasági, történelmi életet. Ezt az egységet, mikor történelmi feladatát már betöltötte és a közösség szükségleteit nem tudta kielégíteni, sőt azok útjában akadály volt a gazdasági és társadalmi fejlődés erői szétbontották. E bontás folyamata is a lélekben indult meg, mint az építésé: a dogmatikus hit-egységgel szemben a protestáns hit-egység megismerés alapjává az addig elhanyagolt egyént teszi, Descartes filozófiája a logikai megismerés forrásául az egyént jelöli meg, végül Rousseau az erkölcs terén érvényesíti az egyéni elvet, tökéletesen szétoldva ezzel mindazt a tekintélyi, szervezeti és közösségi eszmét, amin a középkor egysége épült. Ez a szükségszerű évszázados romantikus individualista folyamat termelte ki gazdasági megfelelőjét a kapitalizmusban és társadalmi-politikai felépítményét a szabadverseny-demokráciában, mely az egyéni és nemzeti individualizmusok anarchikus tobzódásába, a világháborúba torkolt. (Az individualizmus csődje 1915.)

Az individualizmus úgy szelleme, mint gazdasági és politikai formájában eljutott önmaga határáig, ahol már társadalmi hivatása lejárt. Eddig közösségi érdek volt minden egyéni erő korlátlan érvényesülése, hogy új lelki, szelleme, gazdasági és társadalmi formákat keressenek. Szelleme, gaz-

dasági és társadalmi individualizmus ma már az új organikus nagy egységbe rendeződni akaró emberiség szükségleteinek gátja. A civilizáció rohamos lendülete új technikai, gazdasági egységbe fogja át az emberiséget és ennek az új külső egységnek kialakítására mindenekelőtt új lelki egység kell kiindulópontként. Új felfogás, új rendszer az egység alanyáról, az emberről. S a szintetikus Szabó Dezső, aki kritikailag lemérte a XIX. század egész szellemiségét és gazdasági-politikai felépítményét, a napjainkban alakuló új emberiségi egységnek organikus és mély alapot talált: az egész ember koncepciójában.

Az új egység magva az egész ember. „Téves minden olyan idea, rendszer, intézmény és történelmi tragédiát készít elő, mely az embernek csak bizonyos lelki vonásaira épít s a többivel ellentétbe jön, vagy tagadja őket”, mert: „semmi sincs izolálva bennünk s amit mi tudatnak, gondolatnak, érzelmeknek, akaratnak, képzeletnek, ösztönnek és szubkonscienciának mondunk, az mind különböző oldalról, szempontból való nézése a szétválaszthatatlanul egységes lelki történések”. – Korunk nőproblémája c. tanulmányában írja s – „Célom, mint minden témánál, olyan egységben mutatni meg az idetartozó kérdéseket és jelenségeket, hogy ebből a meglátásból intézményes akarat fakadjon az egész, a teljes ember védelmére s az emberi természet gazdagabb lehetőségére... Az egész, a teljes, a természet minden ősadottságával élő és termő, meg nem szegényített életű ember: ez az akaratom minden emberi problémánál... Az én szememben a nőkérdés is elsősorban az ember integritásának a kérdése...” és ebből a szempontból néz a kérdés legmélyére, mikor önmaga, a férfi, a gyermek és az emberi kultúra szempontjából a nő rendeltetését sajátos ösztönösségében látja, mely mélyebb kapcsolat a világ anyagi erőivel, mely kiegészíti a férfi tudatos akaratát, mely őstalaja a gyermekléleknek és átörökítője a faji emlékezetnek.

Az egész ember érdekében emeli fel szavát a sport rekordörületei ellen (az Olympiász tanulmányai). A túlzott tréningben „lelkiképességei elcsenevészsednek, testi folyamatokba fulladnak, egész embernek szült lényük lábbá, karizommá, ököllé züllik... A görög testkultusz, a görög olimpiász szelleme tény volt. A test benevelése, az erkölcsi erő, a szépség és gondolat harmóniájába...”

„Gazdagságaiban, fakadó jóságaiban csodálatos a test és csodálatos a lélek. Hiszen mikor azt mondom: test, nem mondom semmit. És amikor azt mondom: lélek, nem mondom semmit. És mikor azt mondom test és lélek: egyetlen östítok két arcát mondom. Arcát a térben és arcát az időben. Oh ápolni és szeretni kell a testet... de mindig úgy szeretni, hogy általa a másik arc is teljesebb, szebb és gondolkodóbb legyen... Mert az emberi nevelés célja nem lehet szakugró, szakrugó, szaköklöző... hanem testben és gondolatban erős, gazdagérdéklődésű, kezdeményezésre, felelősség elvál-

lalására, engedelmességre és parancsra, szolidaritásra és alkotásra ösztönösen kész teljes ember”.

Az új emberiség összejtje az egész, a teljes ember összes testi és lelki adottságai szerves egységében. Ez a gondolat már szintézis s a csak tudatalatti (és egy bizonyos tudatos vagy tudatalatti) ösztönök jelentőségét egyoldaluan hirdető XIX–XX. századi összes szellemi irányok összefoglalója, eredője. Irány, amely a filozófiában eljutott az existenciális filozófiáig és a természettudományok terén Carell új bio-pszichológiai integralizmusáig („Az ismeretlen ember”). Más-más megfogalmazásban, egymástól függetlenül kialakítva. De Szabó Dezső egész ember gondolata egyik legelső és legmélyebb megérzése az új ember alakuló új típusának.

*

Ez az egész ember már nem a régi egyén. „Az egyed már születése meghatározottságaiban... egyén és közösség.... én és nem én. Már teste külső milyenségében, folyamataiban, erőiben és esendőségeiben egy nagy közösség: az ősök végtelen sora van benne.... De énünk minden ember, akinek közvetve, vagy közvetlen meghatározó befolyása van életünkre. Fájdalmunk, vagy örömünk, gátunk vagy segítőerőnk, inségünk, vagy bőségünk. Es végzetesen énünk az egész történelmi közösség, nemzet vagy faj, melynek a vér, a nyelv, a lelki adottságok, a közös kultúra és közös sors által organikus részei vagyunk Ez a közösség, mint végzetes meghatározó ott van test-lelkünk minden folyamatában” (A holnap nacionalizmusa).

De abszolút közösségről sem lehet beszélni „mikor minden közösség egy bizonyos számú egyén” és „az emberi termés alapformája: az egyén a közösség meghatározásában”. Minden emberiségi előrelépés egyéni lépés, melyet egyének a közösségek szükségai irányában tesznek.

Tehát: „az élet minden tényében, az egyén és közösség minden mozzanatában szétválaszthatatlanul ott van az egyéni és közösségi elem”. Egyén és közösség fogalmi elvontságok. „Egyén és közösség más-más oldalról szemlélt jelenségei az egyetlen valóságnak, az időtlen-időkből beláthatatlan jövőbe folytatódó emberiségnek”.

*

Az egyént organikusán kiegészítő természetes közösség pedig a *faj*. Miután a nemzet (faj) a mult összes biológiai történelmi stb. adottságainak átörökítője, mely az egyéni arcok legnagyobb értékeit adja, ezért: „a nemzet az egyéni és közösségi elv legmélyebb, legtermékenyebb egyesülése, azonossága. És egyszersmind egyetlen természetes alapja az egyetemes emberi szolidaritásnak”.

„Az emberiség fejlődése a fajokban történik”, – írja az „Egyenes úton”-ban, „a faj alapformája az emberi termésnek, a faj az emberiség individualizmusa”, – írja a „Panasz”-ban. „Az, hogy valamit nem tudunk tudományosan pontos definícióban kifejezni, nem jelenti az illető jelenség nemlétezését”, – válaszol azoknak, akik logikai definíciót kívánnak. „Az, amit mi egyének nevezünk, ha ezt a folyamatot nem mint esetleges betegséget, hanem örök termési formát értjük, gyökereit éppen a fajban, a társadalmi tagozódásban, az élet mély különbözőségeiben, tagoltságában

kapja. Ha megszüntetjük a fajt, a társadalmi osztályokat: megöljük az egyént.... Minden olyan törekvés, amely az emberiséget egy minden ízében egyforma képletté akarja tenni, az emberiség halálán dolgozik. A természet és társadalom organikus különbségeinek megszüntetésével az emberiség megszűnik egyént termelni, megszűnik termelni”

*

Ez a faji (nemzeti) eszme természetes és nélkülözhetetlen alkateleme az organikus társadalmi fejlődésnek, mert: „a társadalom nem gondolati alkotmány, hanem organizmus, millió és millió racionális és irracionális tényből előálló szerves élet. Az elvont gondolkodás „igazsága” nem mindig jelent igazságot, vagy helyesebben egészséges fejlődési lehetőséget a szerves életben, hol a kozmosznak előttünk ismeretlen mélyebb logikája érvényesül. „És: kövte az ember fizikai és pszichikai organizmusához és a meghatározó külső adottságokhoz: az emberiség élete, fejlődése éppen olyan organikus belső törvényekből folyó, mint az egyes emberé...” (A magyar paraszt és a magyar kultúra). Éppen ezért: „A világtörténelem menete előtt örökké ott kell hangzania a nagy intésnek: ne ölj meg semmit, ami terem az emberiség számára, az emberi alkotás egyik ősforrását se taposd el. Az, amit mi egyetemes emberi kultúrának álmodunk és várunk: nem úgy áll elő, hogy megöljük a nagy kollektív individumok lelkét. Ellenkezőleg: minden faj, minden emberi szín. az emberi termés minden ősforrásának teljes kifejlődése és érvényesülése fogja létrehozni ezt az egyetemes kultúrát és lelket, hogy minden embert minden emberivel gazdagítson és termékenyítsen”, – írja 1923-ban (Új magyar ideológia felé). „Nincs halálosabb veszély, mint a végére menhetlenül sokhúru és sokszínű ember s a millió irracionális tényből összeverődő emberi élet számára pusztán racionális, fejben, könyvtárban bölcs logikával kigondolt rendszert alkotni”.

„Ma mind kevesebben vannak, akik a történelmi közösségeket mint élő organizmusokból összetevődő sajátos organizmust fogják fel, melyet akkor lehet a legtermékenyebben s a legtöbb egyéni élet érvényesülésével a jövőbe fejleszteni, ha sajátos élettörvényei, sajátos legmélyebb erői szerint szervezzük meg a közösség életformáit. Ha úgy igyekezünk egységesen működő történelmi műhellyé szervezni, hogy közösség és egyén lehetőleg semmitse veszítsen erőiből, arca sajátos vonásaiból, sőt: az erők folytonos alkotásban gyarapodjanak s ez az arc mind teljesebben fejeződik ki a történelmi alkotásban. Hogy a multnak lehetőleg minden értékét hatóelemévé tegyük a jövő építésének. Hogy a közösség hiányai, hibái, betegségei az életrendszer folyamataiban a szervezet természetes alkalmazkodásával mind kevesebbek legyenek, eltűnjenek. Ehelyett jobb és baloldalon, bizonyos jobboldali frázislatzatok dacára: mindinkább sajátos talaj, organikus élettörvények nélküli, öröklésektől meg nem határozott egyéntelen ábráknak nézik az anyagból és emberi társadalomból, millió és millió folyamatból előteremlő embe-
reket, melyeknek bizonyos száma összeteszi az élet és emberiség szerintük egyetlen értelmét: „a kollektivitás”-t, a közösséget. És úgy csinálnak történelmi képletet, élettervet a közösség számára, mintha tervrajzot készítenének egy új épület szá-

mára, ahol az élet szerves folyamataitól meg nem határozott, egyentelen téglákkal, vasrudakkal, betonnal dolgoznak, melyeket úgy faraghatnak, szabadalhatnak, formálhatnak, mint elvont gondolatuk céljai megkövetelik. Jobboldali és baloldali világnézetnek ma egyaránt mintegy nehézkedése a törekvés: Homunkulust állítani a Homo helyébe”. (A kiválasztás).

*

Szabó Dezső nemzetfogalma már az 1920-as évek elején egyesíti a XIX. század folyamán osztályfogalmakká szétvált nemzeti és szociális gondolatot. „Azok, akik hirdetik az emberi munka egyetemes szolidaritását a térben, nem láthatják-e meg az emberi munka szolidaritását az időben is?” – kérdi a magyar munkásságtól 1923-ban. „Két út áll a szervezett munkásság előtt: az egyik, hogy a racionális dogmák, észelfogultságok vak intése nyomán az emberi lélek minden őسادottsága ellenére törjön egy abszolút önző osztályuralomra, mely önmagát semmisíti meg. A másik, hogy az emberi természet összes ősforrásának felhasználásával az egész termő ember megértésével és védelmével alkossa meg az emberi munka egyetemes szolidaritását, egy egészségesebb, szabadabb emberiséget”, – írja 1923-ban az Új magyar ideológiában.

A mesterségesen szétválasztott nemzeti és szociális elemet így egyesíti egy új organikus nemzeti gondolatban: „A nemzet: a nemzeti munka egyeteme.... Egy külön történelmi műhely munkásainak egyeteme a közös nyelv, közös kultúra, közös történelmi célok egységében....” E nemzet feladata: 1. „Sajátos erőt fejlesztése”, 2. „Az élet minden eszközével vigyázni, hogy a technikai fejlődés, a gépkényszer... meg ne szegényítsék az integrális, a teljes embert”, 3. „Olyan életrendszert teremteni, hogy a nemzet minden tagja a lelkiakat szakad megélésével teremthesse meg legteljesebb egyéniségét”. Az állam új feladata: „úgy szervezni meg a nemzet életét, az egész történelmi rendszerét az emberi együttélésnek: hogy lehetőtlenné tegye az élıdség minden formáját, a szákmány minden alkalmát”.

*

Az eszmei alapok tisztázása után az eddigi társadalmi-politikai felépítmény kritikáját is megadja, és utána a jövő útjára mutat.

Az organikus új nemzeti gondolat társadalmi kiteljesedését a megújódott igazi értelmű demokrácia új rendszerében látja.

„A kitermelő osztályok úgy a liberálisizmust, mint a demokráciát a korlátlan szabadverseny elvévé sikkasztották, ami természetesen a szabadverseny és a demokrácia megszüntetését, vagy legalább is lényeges megcsönkítését jelentette.... Az életverseny rövid időn belül sokkal kevésbé volt a tényleges emberi értékek, az egészséges erők... versenye: mint a minden eszközzel dolgozó furfang, az ügyesen álcázott csalás.... vadhajszájúáthurcolása minden az uralom, a vagyon felé”.

A demokrácia lényege ezzel szemben: „olyan egyetemes történelmi életrendszer, mely az élet minden terén, a politikai, gazdasági, szociális és kulturális élet minden intézményével, minden tényével: önmaga sorsa irányítására neveli, képe-

síti, jogosítja a nemzeti munka egyetemes tömegét és így a nemzet egyetemét állammá, az ország egész testét parlamentté fejleszti”.

Tévedés a demokrácia végéről beszélni. „A mai válság mélyén csupán a demokrácia megújodása vajudik gátjainak, meghamisításainak a megsemmisítésével. És a mai történelmi kísérletek: kommunizmus, fasizmus, nemzeti szocializmus talán tudattalanul és akaratlanul is átmeneti feszengek a demokrácia megújódott formája, az intézményesen biztosított szabadságokban megvalósuló demokrácia felé”. Ezt a demokráciát valósítja meg a nacionalizmusnak egy új tartalmú formája, melyet „A holnap nacionalizmusa” c. tanulmányában jellemez. Ennek alaplátása, hogy „a Nemzet, az Állam legerősebb biztosítóka, ha történelmi életrendszerének megvalósítása: az egyén életösztönös belső mechanizmusának ténye. Ahelyett, hogy elnyomná az egyént, minden intézményével és ideológiájával oda törekszik, hogy az egyént arra nevelje, hogy énje, élettermése legfőbb biztosítókaul a nemzethez való tartozást, a nemzet életérdekeit és történelmi életrendszerét tekintse”. Az eddigi népképviselői rendszert történelmi csalásnak tekinti Szabó Dezső, mert sem a választás ténye, sem a politikai pártok nem jelentenek állandó történelmi nevelést önsorsa intézésére s nem adnak biztosítékot, hogy a képviselők az ő érdekeit védik. A holnap nacionalizmusa olyan politikai rendszert akar, amely nemcsak népképviselőt, de sokkal inkább „a nemzeti munka egyetemének mind fokozottabb mindennapi részvétele önsorsa irányításában, a közösségi élet építésében: a történelmi életben, az államszervezésben. És egyszersmind rendszeres, minden tényében a nemzeti munka tömegeinek minden percnyi ráképesítését jelenti erre a közvetlen részvételre”.

„Két mindenek mélyén ott rontó hibája és hiánya volt a szabadverseny demokráciának. E két hiba és hiány juttatta minden téren a csőd árnyékába. Az első hiba, hogy inorganikus, szervesetlen és szervezetlen volt. A másik, hogy a szabadságok mellé elfelejtette odaintézményezni e szabadságok biztosítókaul”.

Hogy lesz szervessé és organikussá ebben az új elgondolásban a történelmi akarat megnyilatkozása? Úgy, hogy 1., abba a földrajzi millieube és abba a munkarétegbe ágyazza, ahova és amelybe a szavazót összes életérdekei kötik, 2. az akarat nyilvánítását állandó joggyakorlattá teszi, 3. ez a jog közvetlen részvételt jelent a közösség életében.

Túlmenne jelen tanulmány célján és keretein, ha részletesen ismertetnők azt a politikai rendszert, melyet ezekre az alapelvekre felépített (A választójog reformja, A népképviselő reformja, Szabó Dezső-füzetek). Lényege: az állami és társadalmi tevékenység összes ágazatait egy újfajta népképviselőtbe szervezi, amelyet legelső fokozaton a vidékenkénti foglalkozási szervezetek képeznek, másodfokon ezek képviselőiből összeállított vidéki parlament, országos szerve pedig a vidéki parlamentek kiküldöttei, továbbá az országos listán választottak. Elgondolásában a bármely fokra megválasztott képviselőnek mandátuma állandóan függővé van téve megbízóinak akaratától, ténykedéséről, sőt a fontosabb indítványokról nemcsak hogy be

kell számoljon, hanem azokkal kapcsolatosan állandóan megbizói kialakult álláspontját kell képviselnie, különben mandátuma bármikor visszavonható. A fontosabb indítványokat maguk a vidéki parlamentek is letárgyalják. A rendszer így egyesíteni kívánja a régi rendi országgyűlések, az eddigi parlamentárizmus és a korporatív gondolat előnyeit egy eredeti szerves elgondolásban, mely a közösség minden tagjának közvetlen részvételét teszi lehetővé a nevelésének és képességeinek megfelelő fokon kérdései intézésében, ugyanakkor pedig állandó történelmi nevelést is jelent.

A belsőleg így megszervezett új nacionalizmus új értelmezéssel nézi viszonyát a többi nemzetekhez: „Ezeknek az intézményesen biztosított, a nemzeti munka egyetemes tömegét állammá nevelő demokráciáknak természetes imperializmusa elsősorban és mindenekelőtt befelé, saját nemzetük belső életére fog irányulni. Építeni az embert mindig emberebbé, több lélekké, mind szélesebb szellemi látókörré, mélyebb, ösztönösebb belátássá, mind több szolidaritást jelentő morállá s történelmi közösségének mind teljesebb kifejezőjévé!” „Amint az új nacionalizmus a nemzet belső életében, az egyénben és a közösségben egyetlen élő valóság két arcát látja s a két tényező érdekeinek azonosságát az emberi természet szabadságában s az egyén lelki mechanizmusának történelmi meghatározásában igyekszik biztosítani, úgy hitet vall az emberiség termőegysége mellett s a nemzeteket a minden alap-meghatározottságában egységes egyetlen emberiség egy-egy sajátosan kifejező arcának tartja. Ezek a nemzeti faji különbségek évezredek felgyült humánumát jelentik, az egyéni természet gazdagabb termőtalaját. Bármelyik ilyen időtlen ósarc elpusztulása pótolhatatlan vesztesége az emberiségnek... Tehát: ennek a nacionalizmusnak lényege, egész történelmi építésének belső törvénye, sajátos céljainak természeti kényszere a háború nemakarása.... Az egyéni természet gazdagságának, szabadságának védelmét fogja jelenteni az az állandó történelmi akarata: hogy a kisebb nemzeteket egy hatalmas védő és egymás egyéni fejlődését biztosító összállásban szervezze a jövő minden lehetőségével szemben, mint a nyelv, sajátos kultúra és külön történelmi műhely egységében megnyilatkozó nemzeti egyéniség szabadabb, dúsabb természetének biztosítását”.

*

A szintetikus Szabó Dezső az ember lélektani-biológiai egységét megalkotta az egész ember meglátásában, az egyén és közösség ellentétét megoldotta a faj organikus látásában, a nemzeti és szociális eszme ellentmondó szembeállítását feloldotta az új nacionalizmus szociális-organikus felfogásában, végül pedig egyfelől a régi extenzív nacionalizmusok, másfelől és az internacionális nacionalizmus és nacionalizmusok szerves kapcsolatává a gépesített mechanizált embertelen világképet a humánum új és mégis gyökeres, teljes és mégsem elszintelenítő látásával hozta egységbe.

A XIX. századot felszámoló Szabó Dezső egy új lélek és rendszer organikus és humánus elgondolását adja a mai emberiségnek. Szintézise nemcsak a múlt eredményeinek összefogása, de a jövő megmutatott útja is.

Az egyetemes kérdésekben szintetikus és alkotó Szabó Dezső magyar jelentősége is összefoglaló és alkotó jellegű. Mellőzve ezuttal annak megmutatását, hogy az egész magyar régi és modern sajátos szellemiség milyen szintézisét jelenti, ezúttal csak alkotó szerves magyar gondolataira mutatok rá. Művészi síkon Az elsodort falu (1919) gondolati síkon az „Új magyar ideológia felé” című tanulmányosorozat (1923) rakja le egy új magyar öntudat szerves alapjait, melynek részleteit későbbi tanulmányai (főleg a Szabó Dezső füzetek) tárgyalják.

Mindenekelőtt hangsúlyozandó, hogy e magyar gondolatrendszer mennyire szerves folytatása egyetemes látásának. Az új magyar ideológia felé című tanulmányosorozatának célját így jelöli ki: „A tájékozatlan vak és beteg magyar közvéleménynek helyes irányítást, életre képessé tevő meglátást adni, megmatatni azokat a pontokat, ahol az egyetemes emberi érdek összeforr a magyarság elemi életérdekeivel.” Erre az összeforrásra utal *A holnap nacionalizmusa*-ban is: „ez az új nacionalizmus s a magyarság egyetlen útja az élet felé. A magyarságnak épen az a mai nagy történelmi életigazolása: hogy számára szerves kényszer, mintegy egyéniségének egyetlen életösztönös mozdulata: ez az új demokráciában megvalósuló új nacionalizmus”.

*

Szerves kényszer egy új magyar öntudat, mert „történelmi életünk sohasem volt a magyarság kifejezése, a magyar psziché objektíválása.” Szent István a pogány magyart kora nyugati keresztyén feudális rendjébe csak behozott idegenek segítségével tudta bekényszeríteni és innen kezdődik az ezer éven át huzódó végzetes törés, az állami és faji politika ellentéte. A magyar állam politikája általában nem a magyar faj szükségének, belső alkatának parancsai szerint, hanem a szentistváni kiváltságokat kiszélesítő idegen feudális hatalmaságok érdekei által irányítottan működött. A Habsburg-ház uralma még teljesebbé tette ezt a történelmi paradoxont, a felső majd a középosztályok mind nagyobb részét tették ki, az államszerkezetében mind jobban urrá váltak azok az idegen elemek, akikkel az idegen dinasztia a fajmagyarság függetlenségi törekvéseivel szemben biztosította uralmát. Ebben a helyzetben „a magyarság megszűnt öncél lenni” ez a fejlődés széttörte a vérszerinti összetartás ösztönös érzését és a faji öntudatot” „azt a lelki tényezőt, mely a leghatalmasabb erő a történelem kialakításában”. Mintegy ígézetévé lett a magyar léleknek, hogy csak mint idegen érdek eszköze maradhat fenn s hogy állami élete legmélyebben belevágó teenedőit csak idegenekkel intézheti el.” Az 1867-ben beköszöntött szabad verseny demokrácia és liberálisizmus ezeknek az elemeknek uralmát a látszatdemokrácia és egy frázis hazafiság köpenyében szinte korlátlanra tette és a fajmagyarság minden életkérdését elhanyagolta, pusztulni engedte, „A magyar faj a nemzetben szervezte meg az ország összes fajait és abból a célból, hogy ezeket a fajokat megnyerje a magyar nemzetnek, egyházi és világi téren a dús jövedelmű és hatalmu helyeket e fajok tagjai között osztogatta szét. Végzetesen támogatta ezt a fejlődést az

idegen uralkodóház, az egyház, az arisztokrácia, a liberális kormányok s e fajok külön-külön szolidaritása. Így a magyar faj, a születés, a vér, az idegek szerinti magyar azon a címen, hogy uralkodó faj, nemcsak hogy nem uralkodott, de kiszorult az életből, sorsa igazgatásából és történelmi munkája eredményéből” írja az Új magyar ideológiájában. Az 1867-es rendszer „természetrájlilag perverz” volta abban nyilvánult meg, hogy mikor a nemzetiségek igényeivel szemben a monarchia érdekében ellenállt, ugyanakkor a legtöbbször csupán érdekből asszimiláltak előnyhöz juttatásával elhanyagolta a legégetőbb belső magyar kérdéseket s a magyar nép tömegeit.

Kimondja tehát az új magyar gondolkodás alap-tételét: „a magyarság öncél önmaga előtt”, és organikus faji gondolatának módszerét így jelöli meg: «önmagában, a priori: semmilyen elv, semmilyen dogma, vagy izmus nem jó és nem rossz: nem konstruktív és nem destruktív, nem szent és nem infámis. Mindenik lehet jó és rossz, konstruktív vagy destruktív, szent vagy infámis a történelmi helyzethez, az illető közösség szükségéhez képest.” És sorsparancsként ismeri fel Zrinyi egykori tanítását, hogy „a magyarság minden front ellen állandóan szolidáris készségben tartsa magát.”

*

Az új öntudat belső programja az annyiszor félreértett és félremagyarázott *fajvédelem*, melynek tartalmát ő így jelöli meg: 1. „Hozzájuttatni a fajmagyarságot az országban ahhoz a hatalmi szerephez és anyagi jóléthez, amelyet száma és történelmi munkája szerint megérdemel”, 2. „Szervezettségeket létesíteni, ahol ősi pszichéje erőit sajátos természetre fejleszti”. (A mai népközösségi gondolat eszméi magja 1923-ban.) „Az élet minden terén *olyan arányban* jusson irányításhoz és érvényesüléshez, amilyen számarányának és történelmi munkájának megfelelő. Mi szívosen fogadunk minden magyarosodást, de csak úgy, ha nem követel több előnyt, több érvényesülést azok fölött, kik magyarnak születvén, ilyen érdemeket nem szerezhetnek. És kívánjuk, hogy állami életünkben minden faj megkapja azt az életlehetőséget és érvényesülést, mely arányosan megilleti.” (Új magyar ideológia.)

Ez azonban nem privilégizálás vagy mások elnyomása és kizsákmányolása. „Nem akarjuk a nemzet semmilyen rétegét, az állam semmilyen polgárát kivonni az egyenlő elbánás elve alól. Minden ilyen törekvest örülségnek... bélyegzünk. Mi csupán azt követeljük, hogy a magyarsággal szemben is tartsák meg becsületes szigorúsággal az egyenlő elbánás elvét, nemcsak elméletben... hanem az élet összes reális viszonyaiban, az érvényesülés a fejlődés minden lehetőségében... Mi a magyarság egyenlősítésének elodázhatatlan nagy történelmi feladatát Magyarországon nem egy vagy két ok izolálásával, nem valamely réteg egyetlen bűnbakká pecézésével akarjuk elérni. Mi a magyarság egyenlősítését egy minden elemében pozitív és egységes egyetemes gondolatrendszer megvalósításával akarjuk elérni, mely egyenlő szociális igazságtételt, a munka kizsákmányolásának egyenlő lehetetlenségét, a kulturális fejlődés egyenlő ígérését jelenti az ország minden polgára számára...” (39. füzet.)

A fajvédelem pozitív alapja a magyar paraszt. Problémájában egyesül a mai magyarság szociális és faji kérdése. „Elérkeztünk a magyarsághoz” – kezdi a magyar parasztról szóló tanulmányát az Új magyar ideológiában. „Ha az arisztokrácia és a középosztály valami történelmi csodából máról-holnapra elpusztulna: értékes egyének vesznének el, de maga a faj integrálisan megmaradna. A magyarság élete és halála, faji megmaradásai sajátos fejlődése és jövője a magyar parasztban határozódik meg. A magyar paraszt annyi mint a magyarság, a magyar faj.” „A magyar parasztban a faji ösztön minden védő és szerző ösztöne ősegeszségben megvan még és hogy ez az ösztön még nem fejlődött egy sajátos állami életet és kultúrát termő öntudattá, annak okait ne nála keressük.”

Organikus új öntudattal a magyarság életét a magyar parasztságból kell újjászervezni. Mindenekelőtt földet kell adni neki. „A földreform nem politikai kérdés, a földreform a magyarság élet-halál kérdése.”

A parasztságban rejtetten élő s az irodalmon és zenén át részben megnyilatkozott csodálatos ősi lelki értékekből kell új magyar kultúrát teremteni s a parasztság és munkásság arra való tagjaiból kell új magyar középosztályt szervezni és lelki-alkata szükségai szerint vele kell kialakítani az új organikus magyar demokráciát.

*

Szabó Dezső gondolatrendszere, ez az új magyar öntudat átértékeli a magyarság hivatástudatát is. 1867 a dualizmus rendszerében a magyarságot a Habsburg monarchia fenntartása érdekében szembeállította a nemzetiségekkel. Az ő új magyar öntudata úgy látja, hogy a „kisnemzetek biztonsága a kis nemzetekben van” és a szintén feltörekvő parasztságú kis népek egyenrangú társulásában keresi sajátos egyénisége és fejlődése legjobb biztosítását.

III.

Az egész ember s az organikus és egzisztenciális egyetemes és magyar megújulás gondolatát kitartó hűséggel hirdeti.

1913-ban írta: „Az életnek az értelme a morál. A morál az emberiség egyéni öntudata, az emberatomban.”

A zseni erkölcsi törvénye pedig: hűség a benne adott, általa kifejezett közösségi ösztönparancshoz.

És bármi legyen a véleménye valakinek ezekről a gondolatokról (melyek a kisebbségi magyarság szempontjából külön tárgyalást is igényelnek). – azt ma már senki sem vitatja, hogy hatásuk kiterjed az egyetemes magyarság egész szellemi életére és gondolkozására.

Szabó Dezső művelődés-politikája.

I.

Minden művelődés-politikának sajátos világnézeten, életlátáson kell alapulnia, mivel a művelődés-politika nem más, mint egy egészséges világnézet sugalló erőinek öntudatos és szervezett mozgósítása azért, hogy az a közösség, amelynek sorsa iránti felelősség a világnézetet szülte, egészségesebb életlehetőségekhez tudjon jutni. Annál teljesebb és egészségesebb egy művelődéspolitikai törekvés, minél igazabb és felelősségteljesebb, egészségesebb és egyetemesebb életlátáson alapszik. Azt ma már senki sem vitatja, hogy *van* modern magyar életlátás. Azon természetesen még mindig vitáznak, hogy ez a modern magyar életlátás mit ér, tehát *értékes* vagy *káros* a nemzetre nézve. Egy életlátás értéke mindig attól függ, hogy a belőle következő életparancsok nyomában milyen sikeres cselekedetek következnek. Amelyik élelésítésre nem lehet életprogramot, művelődési programot és a program közösségi megvalósítása érdekében művelődéspolitikát építeni, az az életlátás egészségtelen és ártalmas, tehát dekadens és éppen ezért kiirtandó.

A modern magyar életlátással kapcsolatban ezerszer elhangzott a vád, hogy az dekadens, élettermékenyítésre, megújulás-hozásra alkalmatlan, tehát minden erővel szembe kell vele szállani. Ezt a terhet súlyosbítja az a körülmény is, hogy a modern életlátóknak nemcsak az alkalmatlanságát, hanem az illetékeségét is megtagadják arra nézve, hogy ők látásuk alapján kultúrprogramot, vagy műveltségpolitikát teremtsenek. A kultúrprogram- és művelődéspolitikalkotás szabadalmát ma annyira csak az állami és kulturális élet hivatalos és intézményes vezetői kiváltságának és előjogának tekintik, hogy minden nem hivatalos-jellegű kultúrprogramot és kultúrpolitikai koncepciót a nemzeti közösségre nézve minden további nélkül ártalmasnak minősítenek.

Szabó Dezső óriási méretű szellemi munkássága nemcsak azt igazolja, hogy van új magyar életlátás, amely szegesen áll szemben az 1867 utáni hivatalos és általános életlátással és minden világháború utáni nem magyar gyökerű, de magát modern életlátásnak nevező minden más szellemi magatartással, hanem azt is, hogy erre az új magyar életlátásra nemcsak új művelődési programot, hanem egyenesen intézményes keretek közé iktatott művelődési politikát is lehet építeni. Éppen ez a művelődéspolitikai koncepció fogja igazolni, hogy a Szabó Dezső egész küldetése lényegében nem rombolás, hanem új életépítés (csak annyiban rombolás, amennyiben egy beteg kor gyökértelen és beteges kultúrájának egészségtelen elemeit akarja az élet érdekében az útból eltakarítani).

Éppen ott van a hivatalos kultúrpolitika mai intézőinek súlyos bűne és mulasztása, hogy a Szabó Dezső eredeti és egységes életlátáson nyugvó és mai széteső és zilált kulturális életünkben rendet, balsó öszszeszedést jelentő kultúrpolitikai törekvését nem merik, vagy nem akarják egészen objektíve mérlegre tenni és közösséget életünkbe beleiktatni. Ne gondoljuk, hogy

azok tudják egy nemzet számára az igazi kultúrpolitikai koncepciót megadni, akik a nemzeti közösség különböző intézményes szerveiben, vagy hivatalaiban hivatalból foglalkoznak a nemzet kulturális életének nagy kérdéseivel. Nem, mert az ilyen elmék sohasem tudnak megszabadulni a hivatalos és intézményes élet ezer idegen szempontjától és érdekétől és a nemzet legbensőbb, kulturális életébe is kénytelenek olyan külpolitikai vagy gazdasági szempontoknak is helyet adni, amelyek egyenesen ártalmasak a nemzet egész jövődjére szempontjából. Igazi nagyvonalú kultúrpolitikai program csakis az alkotó szellem teljes szabadságában születhetik meg. A Szabó Dezső kultúrpolitikai látásának értéke éppen ebben a teljes szabadságban van. Ez a szabadság azonban a legteljesebb kötöttséget is jelenti, mert hozzá van kötve a nemzet sorsának belső törvényszerűségeihez és döntő tényezőihez.

II.

Ha Szabó Dezső nem írt volna kifejezetten művelődéspolitikai tanulmányokat, mint amilyenek pl. Új magyar ideológia felé c. tanulmányorozatának főleg 7. és 8. tanulmánya, (Élet és Irodalomban), Toborzó, (19–20. füzet), A szellemi együttműködés (25. füzet), A magyar paraszt és a magyar kultúra (16. füzet), A magyar jövő alapproblémái III., A magyar művelődés politikájának főbb vonalai (47–48. füzet), regényei, novellái és egyéb tanulmányai alapján éppen úgy meg lehetne írni művelődéspolitikájának körvonalait, mint fent jelzett tanulmányaiból. Ez a tény nemcsak azt mutatja, hogy egész életművének minden alkotása mögül ugyanaz a szerves látás sugárik elénk, hanem azt is, hogy ez a látás nem teoritikus és statikus, hanem dinamikus, virtuális és tettekre készítő, tehát egészséges látás. Szabó Dezső életműve egyetlen egész, amelynek minden mondata annyira ő maga, mint ahogy a tengervíz legkisebb cseppje; maga a tenger. A kultúrpolitikai ösztönzés tehát nem bizonyos része, vonatkozása, hanem gyökeres és állandó sajátja Szabó Dezső minden alkotásának. Az ő kultúrpolitikája tehát úgy viszonylik a csak kultúrpolitikusok kultúrpolitikájához, mint a láb a mankóhoz, a bőr a ruhához, a frissen fejt meleg tej a mütejhez. Ezzel a kijelentéssel utalunk arra, hogy ő mennyire hasonlít az igazi nagy magyar kultúrpolitikusokhoz, akiknek kultúrpolitikája nem valami sovány elmetermék, hanem egész életművük sugárzó dinamizmusa volt. Szabó Dezső kultúrpolitikája arra a kérdésre ad választ, hogy a mai magarságnak minden irányban szorongatott belső és külső helyzetében milyen intézményes, közösségi lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a magyar kulturális program a magyar élet minden vonatkozását teljesebb életsikerre segítse és miképpen kell a magyar életműhely minden tényezőjének arra törekednie, hogy a magyar kultúra öntudatos szolgálata az egész magarság jövődjének sikeres szolgálata lehessen.

Mivel minden művelődési politika annak a világ-

nézetnek a programmá sűrűsödése, amely mögötte áll, minden művelődési politikára döntően jellemző az azt szülő világnézet. Mi a Szabó Dezső világnézetének alapvonalaival ebben a tanulmányban nem foglalkozunk és pedig először azért, mert lapunk más helyén ezt a kérdést egy másik író a mi felfogásunkkal mindenben megegyező módon felvázolta, másodszer azért, mivel a Szabó Dezső kultúrpolitikájáról írván, az ő kultúrpolitikai rendszerén keresztül önkéntelenül is elének ömlik sajátos élettelfogása is.

Művelődéspolitikájának legtömörebb megfogalmazását magától az írótól idézzük: „*A magyar művelődési politika minden akaratának, intézkedésének, a magyar művelődés minden intézményének, folyamatának, tárgyának állandó, minden percnyi hatással kell építeniök azt a lelki egységet az ország polgárságának eggettében, amelyet Nemzetnek nevezünk*” (47–48, füzet, 37.1.) „*A magyar művelődési politika minden intézménye és ténye: magyar értékek állandó mobilizálása a magyar építésre, állandó valorizálása a magyar életben*” (f. i. h. 38. lap). Szabó Dezső művelődéspolitikája tehát nemzeti művelődéspolitikája. Ezzel a tétellel még nem sokat és főleg nem sok újat mondottunk, hiszen különösen ma alig van olyan művelődéspolitikai elgondolás, amely merne nem nemzeti lenni. Éppea ma, a nemzeti gondolat nagy divatjának az idején fontos ennek a nemzeti művelődéspolitikának az alkotó elemeit magunk elé idéznünk.

III.

Szabó Dezső nemzeti művelődéspolitikai koncepciója három alapvető sugárba bomlik: ez a művelődéspolitikai alijában, felépítésében és céljában nemzeti. Először lássuk e három vonalban ennek a művelődéspolitikának belső tartalmát s azután állítsuk szembe más, vele ellentétben álló művelődéspolitikai felfogásokkal.

1. Amikor azt mondjuk, hogy Szabó Dezső nemzeti művelődéspolitikája *alijában* nemzeti, akkor ezen az ő értelmezése szerint a következőket kell értenünk: „Ha az arisztokrácia és a középosztály valami történeti csodából máról holnapra elpusztulna, értékes egyének vesznének el, de maga a faj integrálisan megmaradna. A magyarság élete és halála, faji megmaradása, sajátos fejlődése és jövője a magyar parasztban határozódik meg. Alaptételünk tehát: *a magyar paraszt = a magyarság, a magyar faj*. Ez matematikailag pontos egyenlet, egvik fele sem több a másikkal. Teljes azonosság”. (Új magyar ideológia felé 7. A magyar paraszt. Élet és Irodalom). Mialatt a magyar társadalom arisztokrata- és középosztálya egyfelől az asszimiláció, másfelől az idegen kultúrhatások folytán egyes egyéneitől eltekintve, a maga egészében elveszítette sajátosan magyar jellegét, azalatt a „magyar parasztban a faji ösztön minden védő és szerző ösztöne ősegeszségben megvan még. És hogy ez az ösztön még nem fejlődött egy sajátos állami életet és kultúrát termő faji öntudattá: annak okait ne nála keressük” (f. i. h.) Ez a magyar paraszt akiben Szabó Dezső a magyar kultúrpolitika természetij aliját látja, hordozza a magyarság igazi faji jellegét. Ez a faji jelleg lényegében különbözik az arisztokrácia és a középosztály jellegétől, amit nagyon sokan szeretnének a magyarság faji jellegének ismerni fel. Az igazi magyar paraszt nem lusta, nem holnapra hagyakozó, nem nehézkes, nem tékozló. Érdekes megfigyelni, hogy

a magyar középosztály magyar rétegének tevékenyebb, vezetni, helyeket elfoglalni tudó tagjai nagy általánosságban paraszti származásúak. „Intelligens, szellemileg rendkívül érett a magyar paraszt... ki merem mondani: a magyar parasztnál nincs intelligensebb paraszt Európában. A magyar paraszt jobban fölötté áll a francia és a német parasztnak, mint a francia és német középosztály a magyar középosztálynak, pedig az is nagy különbség. A magyar paraszt tanulékony-sága, megértő képessége, intelligens fegyelme letagadhatatlan tény.

Ami a természeti adottságot illeti, szellemi téren óriási magasságban áll a középosztály és arisztokrácia fölött. Micsoda fejekre talál az ember, ha e nép mély-ségeit kutatja!” (f. i. h.) „A magyar paraszt ősi arcunk megőrzője, erőink, lelki értékeink, ősi kulturális kincseink roppant tárháza. A mi parasztpolitikánk nem romantikus érzés- és képzeletroham és nem is egy elvont igazság követelése. Mi az idegenné romlott arisztokrácia és középosztály mellett: a magyar parasztban – számaért és lelki tartalmaért egyaránt – látjuk az ősi magyar lélek letéteményesét, az igazi és egyetlen magyarságot, minden megújulásunk, történelmi alkotásunk, sajátos kulturális fejlődésünk egyetlen biztos aliját. Ez nem romantikus elképzelés a „romlatlan kunyhóról” a „bűnös palotával” szemben. Mi a magyar falut és a magyar parasztot minden valóságában látjuk és tudjuk, hogy itt is megtaláljuk mindazokat az emberi esendőségeket, melyek máshol megvannak. De a magyar lélek évezredes értékének megőrzésével, egészséges és mindig éber önzésével és legnagyobb számával mégis csak a paraszt lehet alijája minden magyar élettervnek. A paraszt az egyetlen, valóságos ősiség a magyar politikus, a magyar művész és magyar tudós számára egyaránt. Bármily különbség legyen is egyébként közöttünk: a magyar paraszt a megingathatatlan egység mindazok előtt, akik egy új magyar jövőrt dolgoznak” (19–20. füzet, 9–10. lap).

„Amint egész gazdasági életünk, egész politikai fennmaradásunk, úgy egész kultúránk alijája a magyar paraszt. A magyar parasztban, a magyar népben van az ősi psziché minden értéke, minden alkotó ereje. Mert egy percre sem szabad felednünk: mi abban tudunk nagyok lenni, az elpusztíthatatlan erőnk, amit Keletről, Azzsiából hoztunk. Európa csak a trágya lehet, az őstalaj Azzsia” (f. i. h. 44. lap).

Kultúrpolitikája magyar alijára nézve tehát két egymással szoros kapcsolatban álló igazságot hangsúlyoz Szabó Dezső: 1. A magyar kultúrpolitika a sajátosan magyar természeti adottságra: a magyar fajiságra épül, 2. ennek a sajátosan magyar faji jellegnek pedig tömegében csakis a magyar paraszt a letéteményese. Mialatt a magyar arisztokrácia és középosztály egyes egyedeitől eltekintve, a maga közösségi jellegében elveszítette sajátosan magyar jellegét, addig azt a parasztság a maga zárt tömegében és egyéneiben egyaránt megőrizte. A kultúrpolitika feladata olyan egyetemes intézkedéseket tenni és olyan intézményeket létrehozni amelyek egyfelől a magyar parasztot teszik a sok-irányú magyar élet organikus tengelyévé, másfelől a magyar parasztban elrejtett sajátos faji adottságokat építik bele az egyetemes magyar nemzeti kultúrába.

2. Amilyen mértékben hangoztatja Szabó Dezső, hogy a magyar nemzeti kultúrpolitika faji alijája a magyar paraszt, éppen olyan erőteljesen elének állítja a kultúrpolitika *célját*: a nemzetet is. A parasztban, mint a faji jelleg egyetlen tiszta képviselőjében a kul-

túrának csak a természeti alapja, gyökere van adva, de ez benne adva van és a maga tisztaságában egyedül csakis benne van adva. Ez a faji jelleg még csak természeti egyéniség, amelyből nemzeti személyiséget kell éppen az igazi kultúrpolitika megvalósulása által formálni.

Szabó Dezső egyik legfájdalmasabb felismerése az volt, hogy a magyar nemzet és az állam élő szervezetéből egyre inkább kiszorult az igazi magyar, a magyar paraszt. A nemzet felsőbb rétegeinek kultúrája egyre inkább egy általános, minden magyar jellegtől mentes szintelen európai kultúrává, vagy idegen nemzeti kultúrák hatásterületévé lett. A faji alapon álló magyar kultúrpolitikának éppen az a feladata, hogy ezt a sajátosan magyar gyökereitől elszakított és az igazi magyar életérdek ellenére kifejlődött kultúrát igazán magyar kultúrává tudjuk tenni. Sajnos, hogy a magyar állam hivatalos kultúrpolitikája egyre inkább kedvezett ennek az általános európai, vagy idegen faji bélyegeket magán hordó kultúrának, mint a gyökeresen magyar műveltségnek.

Ez az oka annak, hogy ebben a felemás kultúrában felnőtt mai középosztálynak nincs meg a szeme és füle az igazán magyar műveltség sajátos valójának felismerésére. A feladat tehát nem lehet más, mint ezt a felső ú. n. nemzeti kultúrát kicserélni az igazi nemzeti kultúrával, azzal a kultúrával, amelynek természeti élő gyökereit ma a népben és igazi megvalósulását a nagy magyar géniuszok alkotásaiban látjuk. Ezt az új nemzeti kultúrát pedig csakis úgy lehet megvalósítani, ha a magyar történelmi műhely legfontosabb gépezete: az állam is ezt a kultúrprogramot teszi a magáévá. Ezen a ponton függ össze a kultúrpolitikai program a nemzeti és állami élet összes többi kérdéseivel. Minden magyar építés végső célja: a magyar nemzet igazán magyar mivolta felől mindaddig kételkednünk lehet, amíg abba szerves és egészséges kulturális munka által a magyar parasztság bele nem nevelődik.

3. Az új nemzeti kultúrpolitikának azonban nemcsak alapjában és céljában, hanem *felépítésében, mód-szerében és eszközeiben* is magyarnak kell lennie. Ez a megállapítás első sorban nem a kultúrpolitika technikájára, hanem sajátos belső törvényszerűségére vonatkozik, „mert ismerni kell a földet, a rögök titkos erőit, barna ölének mély törvényeit, haragjait és évezredes szeretetét. Mert csak úgy lehetsz jó gazda: ha anyád, szeretőd és gyermeked a föld. Vajjon egy közösség, egy faj a maga folyton áramló pszichéjével nem éppen ilyen őstalaj? De több csirájú, több titku és bonyodalmasabb törvényei vannak. És aki egy nép lélekformálásának, lelki termelésének irányítását elmeri vállalni: annak önmagában, saját húsában, vérében idegeiben, minden sejtjében kell ismernie az illető nép lelkét, az évezredek titkos termő és megtartó erőit, az életkedv és alkotás bujt csiráit, a millió és millió lelki történés folyamait. Ezt ésszel, szorgalommal, tudománnyal egészen megtanulni nem lehet. Ezek csak segédeszközök lehetnek... Mit kell tehát annak tennie, aki a magyar kultúrfölénynek akar kultúrpolitikát csinálni? Gyökeréig kell vizsgálnia: melyek voltak a mult folyamán a magyarság sajátos erői, hajlamai? Milyen téren, milyen körülmények közt, milyen módzatokkal bomlottak alkotásokba. Hol, melyik néprétegben vannak a faj legmélyebb kincsei, legsajátosabb képességei, színei. Hogyan lehet a faji pszichére

hatni. Milyen utakat, milyen lehetőségeket kell nekik nyitni, hogy minden értékét előteremje” (19-20. füzet 43. lap).

Az igazi magyar kultúrpolitika tehát nem más nemzetek kulturális alkotásainak sajátos szükségéből, megoldási módzataiból indul ki, azaz nem másol, hanem alkot. És pedig magyar adottságból, magyar szükségek és életlehetőségek tiszteletén keresztül kizárólag magyar célra alkot. A magyar fajt magyar úton magyar nemzetté műveli.

Ennek az új kultúrpolitikának az ú. n. kulturális élet körénél szélesebb medret kell vágni. „A magyar kulturális élet és termés megszervezésének túl kell nőnie a magyar közoktatásügyi minisztérium eddigi hatáskörén, törvényesen ható erővel kell lennie a magyar élet minden terére s az egész társadalom kulturális átszervezését kell jelentenie” (47-48. füzet, 56. l.)

Tehát nemcsak a különböző iskolákat, hanem az egész nemzet minden egyéni és közösségi alkotó képességét, intézményét ennek a kulturális programnak a szolgálatába kell állítani. Amint a magyar kultúra nem független része a magyar életnek, ugyanúgy a magyar kultúrpolitika szolgálata nem kizárólag az ú. n. kulturális szervek műve. A nemzet gazdasági, társadalmi, egyházi, sőt katonai szerveinek is egyaránt azon kell fáradozni, hogy a magyar parasztot tegyék az igazi nemzeti műveltség által a magyar élet gerincévé és az igazi népi kultúrából bontsák ki az egyetemes értékű új magyar kultúrát.

Belső dinamikájában kettős mozgást kell ennek a kultúrmunkának végeznie: egyfelől a népi kultúr-értékeket kell egyetemes nemzeti és emberi kultúrává tennie, másfelől az igazi nagy magyar alkotók életművét kell a nemzeti kultúra természeti letéteményéséhez, a parasztsághoz átközvetítenie. Szabó Dezső számtalan alkalommal kiemeli, hogy a régi protestáns prédikátorok, Balassa, Csokonai, Arany, Petőfi, Jókai, Ady és Móricz művészetében miképpen találta meg a magyar népi műveltség a maga felfelé törő vonalát, (ez nem jelenti azt, hogy más szempontból az itt nem említetteket nem értékeli), Bartók és Kodály hogyan teszik magyar nemzeti és egyetemes európai képlétté a népi zene értékeit. A történelmi magyar műveltség értékeinek átközlésére színházat, mozit, sajtót egyaránt mozgósítani kell. Megfelelő népkönyvtárak, olvasótermek, dalárdák és más eszközök felállításával módját kell találni annak, hogy a magyar kultúra minden igazi értéke népünk kincsévé legyen. Ennek természeti alapja népünk ösztönös intelligenciájában adva van, csak a megfelelő módokról kell gondoskodni.

Minden társadalmi osztálynak annyiban van létjoga, amennyiben ebben a népért végzett kulturális szolgálatban ismeri fel a maga hivatását és életcélját. Középosztályunk annyiban válik új középosztályá, amennyiben ezt a kultúrprogramot fogja a magáé-
nak vallani. Ez a kultúrprogram tudja egyedül megmenteni a nemzetet, mert tudja igazán nemzetté tenni a tiszta magyarságot: a parasztságot. Aki ezzel a programmal nem ért lényegében egyet, az gyökerében nem magyar kultúrprogram alapján áll.

IV.

Amint fentebb hangsúlyoztuk, Szabó Dezső kultúr-programja magyar. Felvetődik a kérdés, hogy ez a magyarság nem jelent-e elzárkózást az *egyetemes embert művelődéssel* szemben? Mindenek előtt azt kell jól látnunk, hogy Szabó Dezső gondolatrendszerében a

fajiság és egyetemes emberiség éppen úgy nem ellentétek, mint az egyén és közösség. Szerinte az egyetemes emberi műveltségben a nagy faji egyéniségeken keresztül vesz részt az egyén. Aki a maga faji jellegét feladja, megtagadja azt a jogát, hogy szervesen benne éljen az egyetemes emberi kultúrában. Szabó Dezső magyar kultúrpolitikája tehát nem zár ki az egyetemes emberi kultúrából, sőt egyenesen tisztává teszi azt a faji alapot, amelyen állva van jogcímem élni az egyetemes kultúra javaival. Az egyetemes kultúrában élő más faji kultúrák némelyike azonban különös veszélyt jelentett a magyar kultúrára nézve. Ez a tétel első sorban és majdnem kizárólag a német kultúrára érvényes, mert hiszen ennek a kultúrának az elemei hatották át egyoldalúan és fosztották meg sajátos jetlegétől leginkább a magyar arisztokrácia és középosztály műveltségét. A magyar kultúra sajátos egyéniségének védelme érdekében feltétlenül szükséges, hogy a magyarság a német kultúra mellett a francia és angol kultúra értékeit is megismerje.

A magyar és francia (élek, a magyar és angol életmód között sokkal több rokonság van, mint a magyar és német életforma között, az ezekkel a távolabbi kultúrákkal való érintkezés sokkal inkább a magyar sajátságok megvalósulását fogja teremni, mint a német kultúrával való szerves kapcsolatok. Nem szabad elfelednünk, hogy Keleteurópa közepén a magyarság vele sok tekintetben rokon helyzetben élő népek közé van beékelve. Ezek a hozzá hasonló kis népek, éppen úgy mint ő, sajátos népi műveltségi elemeket őriznek és ugyanazzal az igénnyel néznek önmagukkal szembe: miképpen lehetne nagytömegű parasztságukat nemzetté formálni. A magyar szellemi együttműködésnek feltétlenül kell keresni az ezekkel a népekkel való kapcsolatokat, mert ezek a kapcsolatok jótékonyan fogják elősegíteni a magyar kultúrprogram megvalósulását is.

Az igaz, hogy a szellemi együttműködés jótékonyan termékenyíti meg a különböző nemzeti kultúrákat, mert hiszen annál inkább megismeri egy nép a maga sajátos nemzeti vonásait, minél több nép kultúrájával állítja magát szembe és az egyetemes humánnumot alkotó más fajok kultúrájával való találkozásban tágul meg a mi fajunkban élő egyetemes emberi lélek, de nagyon jól fel kell állítani ennek az együttműködésnek a határait is. „1. Az idegen nyelvek tanítása csak olyan mérvű legyen, hogy ez ne teremtsen nyelv-Bábeli és a magyar nyelv tisztaságát, egyéni fejlődését és egyetemes uralmát ne veszélyeztesse. 2. A magyar irodalom, a magyar kultúra, magyar népművészet, költészet és zene, a magyar lélek ismeretének és hivatásának olyan részletes és mély elültetése a közoktatás minden fokozatán, hogy az idegen kultúrális átvételekre az ösztönös, szervi válasz: éppen a sajátos magyar szellemi erők alkotó megnyilatkozása legyen. 3. Athozhatjuk határainkon az idegen kultúrák értékesebb gyümölcseit, de nem szabad átvennünk termő formáikat. A magyar élet formáit, a magyar iskola szükségait, szerkezetét tartalmát, célját, módszereit, a magyar kultúra munkáműhelyeinek milyenségét: csakis az egész magyar multból s az összes adottságokból előépülő magyar lélek teremtheti és határozhatja meg. 4. És végül: a szellemi együttműködés csak akkor jelenthet életgazdagodást, sajátos egyéni fejlődést, veszélytelen szellemi táplálkozást számunkra: ha a magyar kultúra

minden irányító és minden őrhelyére saját fajtánk fiait, az évezredek átöröklések megtartó lelkű magyar magyarságát állítjuk” (25. füzet. 12–13. lap).

V.

Szabó Dezső sajátos művelődési politikai koncepcióját nemcsak a magyar valóság nemzetté formálásának belső indoka, hanem a külső helyzet sürgető tényei is egyre indokoltabbá teszik. Ezt az újabb indokolást akkor látjuk világosan, ha rátekinünk azokra a művelődési politikai koncepciókra, amelyek *ellenküzdenie kell*.

Mindenek előtt jól kell látni, hogy Szabó Dezső a felsőbb rétegek kultúrájának a német kultúrával való belső kapcsolatai miatt szemben áll minden olyan koncepcióval, amely nem hangsúlyozza a magyar kultúra ősi tartalékának, a parasztságnak nemzetté fejlesztését. Miután különösen arisztokráciák és középosztályunk van a német kultúra tényezőitől áthatva, csakis a parasztságból kinövő, új magyar kultúrával felruházott középosztály nevelésével lehet a magyar kultúra tisztaságát megoltalmazni és megtartani. A mai hivatalos magyar kultúrpolitika nem számol ezzel a veszedelemmel és nem számol a magyar adottságokkal. A kultúrfölényt nem a magyar adottságok magyar törvények szerinti magyar értékekké formálásában, hanem idegen alkotások utánzásában látja.

Emellett a Szabó Dezső kultúrpolitikai programja szemben áll minden nacionalisztikus és materialista kultúrfelfogással és útmutatással. Nem ért egyet a kommunizmus osztálytalan, nemzeti sajátosságoktól megfosztott, általánosan emberi műveltségével és az új nemzeti törekvések egyetemes emberi horizontokat elzáró kizárólagosságával sem. Az elmúlt húsz év alatt a magyar kultúrát nemcsak a német hatás egyoldalúsága, hanem az eláltalánosodás és elzárkózás veszedelme is egyaránt fenyegette.

Legnagyobb veszedelmünk azonban a középosztály öntudatlansága, magyar értékek felőli teljes tájékozatlansága. A mai magyar középosztály a népiesen tiszta és ősi kultúrértékekkel szembe a sajátosan magyartól egészen idegen kultúrértékeket tartotta és tartja még mai napig is magyarnak. A dyban, Móriczban, Szabó Dezsőben éppen úgy nem ismerte fel a maga sajátos magyar arcát, mint ahogy idegenül áll Bartók és Kodály dalaival és Kós Károly épületeivel szemben. Ez a negatív kultúrprogram a legveszedelmesebb ellensége Szabó Dezső kultúrpolitikájának.

És ezek mellett a veszedelmek mellett ott vannak azok a jószándékú kultúrprogramok, amelyek elvont logikai gondolatokra épültek, amelyek mögött egy-egy negativum áll, amelyek egy-egy részletkérdésből kiindulva akarnak egyetemes megoldásokig eljutni és végül azok, amelyek idegen területekről kölcsönzött jelszavak alatt szándékos megvesztegetésekkel dolgoznak (19–20. füzet, 14. lap).

A világháború végén Keleteurópa minden népe természetesen ösztönösséggel fordult a saját maga parasztsága felé és az egyes államok lényegesebben többet tettek a maguk kultúrpolitikájuk megvalósítása terén saját parasztságuk érdekében, mint a magyarok, pedig a világháború végén természetesen kínálkozott az alkalom arra, hogy a parasztságot tegyük a magyar élet tengelyévé. Ez a történelmi pillanat kihasználatlanul mulott el s ma már Székfű Gyula is elismeri, hogy e mulasztás a legutolsó évtizedek legnagyobb

mulasztása volt, mert egyre súlyosabb belső feszültséget teremt a magyar testen belül. Ne feledjük el, hogy akármilyen történelmi katasztrófa éri is a mai magyarságot, annak felső és középső osztályai ismét olyan öntudatlanságot és tehetetlenséget fognak mutatni, mint a világháború végén, parasztságunk pedig nincsen oda nevelve, hogy öntudatosan tudjon váratlan és ismeretlen helyzetekkel szembe nézni. Szabó Dezső kultúrpolitikájának értékét nem lehet azzal lődni félre, hogy részleteiben, arányaiban vannak túlzásai, keresztülvitele nem minden ponton lehetséges. Igazi értéke abban a mérhetetlen felelősségben van, amellyel nézi a magyarság sorsát. Alaptételének, a parasztság nemzeté formálásának megvalósulásától nemcsak a parasztságnak, hanem az egész nemzetnek

a létele függ. Ha a magyar paraszt továbbra is az marad, ami ma, ha az egyetemes magyar kultúrprogramm továbbra is csak annyit törődik a parasztság nemzeté-tételével, mint eddig, egy elkövetkező újabb történelmi katasztrófa az élő magyar mivolt végső pusztulásával járhat. Ez a végső tétel talán ma mégsem destrukció és nemzetárulás.

Ez a tanulmány sem kritika, sem Szabó Dezső gondolatainak erdélyi viszonyokhoz való alkalmazása nem akart lenni. Abból indult ki, hogy Szabó Dezső kultúrpolitikáját nem ismerik, tehát azt meg akarta ismertetni. Nem akarta védeni Szabó Dezsőt, csupán egy rosszindulatú káosz idején az új magyar kultúra kiindulási pontjaira, kijegecedési tengelyére akart rámutatni.

Biró Sándor:

Szabó Dezső a középiskola feladatairól

Szakemberek évtizedek óta sokat írnak és vitakoznak az iskola válságáról. Már a háború előtt sokan szükségesnek látták az iskola és tanítás kérdéseinek a megváltozott élet körülményeitől megkövetelt új rendezését. Pár év óta azonban határozottan megállapítják, – különböző nemzetiségű szakemberek egyaránt, – hogy az iskolai tanítás csődjéről van szó, még pedig az alsó közép- és felsőfokú iskoláknál egyaránt. Jelenleg mindenütt keresik az iskolák újjászervezésének módjait s különféle iskolatípusokkal kísérleteznek világszerte. Szakemberek szerint az amerikai és angol kísérletek a legérdekesebbek ezen a téren.

Mindenesetre megállapítható, hogy a különböző országokban mostanság oly gyakori közoktatásügyi újítások mind azokat az új formákat keresik, amelyekben a tanítás eredménye a mai követelményeknek megfelelően biztosítható. A sokféle reform és gyakran zavaros elméletek mellett bizonyára különleges érdeklődésre tarthat számot Szabó Dezső felfogása, melyet „A középiskoláról” c. alatt a „Szabó Dezső-füzetek” 12.-ik számában közölt 1935-ben. Gondolatait valószínűleg sok tanárember magáévá fogja tenni, hiszen azok alapos megfigyelésen és kétségbe nem vonható gyakorlati tapasztalatokon épülnek fel.

Szabó Dezső mindenekelőtt a középiskola célját határozza meg. Szerinte a magyar középiskola célja „egyént, magyart, polgárt és embert nevelni”. Itt a legelső az egyén kifejlődése, mert „a középiskola olyan ismereti és nevelési elemekkel hat az egyénre, hogy minden szellemi, morális és fizikai képességét élővé, munkássá, s lehetőleg alkotóvá fejlessze az egyén teljes lelki és testi harmóniájában. Az élet pompás harcosává neveli az ifjút, kinek minden lehető fegyvere mindig kéznél van s aki vidáman, lelki egyensúllyal áll az élet bármily feladata elé”. Az egyénné nevelés egyidőben történjék a magyarrá, polgárrá és emberré-neveléssel. Meggyökereztetve a gyermekek lelkében az ősi magyar pszichét, az alkotó erőket, a faj egészséges sajátságait, az egymáshoz tartozás érzését, az anyanyelv mély ismeretét és vallásos szeretetét, – a középiskola eleget tehet sajátos faji hivatásának. A polgárrá és emberré nevelés beleállítja az ifjat saját országa és az emberiség közösségeibe. A két közösség

összetartozik. A helyes nevelés felébreszti az ifjúban a „faji individualitás termő erőit és az egyetemes emberi szolidaritás termékeny érzését”. Ez az a középiskola, mely az életnek nevel. „Egészséges, erős emberszövetet készít, melyből aztán képességek és életkörülmények bármilyen hivatású embert szabnak: azt a szerepet a tőle telhető legtöbb képességgel és leg-egészségesebb morállal tölti be”.

A középiskola a konzervatív és haladó elvet egy-egyben képviseli. Csak a már kialakult és elismert értékeket adja át, mintegy lassítva a gyermek előtt az újabb tudományos, társadalmi és politikai elméleteket. De eme konzervatív tevékenysége mellett ugyanakkor ráneveli a gyermekeket a világ új megértésére és felkészíti őket az új életharcra. A konzervatív és haladó elvek emez egyégén át a gyermekekben olyan lelki-séget kell kialakítani, amely nem áll rabszolgamódrára a különböző gazdasági, társadalmi és politikai adottságokkal, megkötésekkel szemben. Hanem: szabad és kezdeményező akarattal próbálja átalakítani és irányítani a körülményeket ahelyett, hogy azoknak báb-ként alárendelje magát. Így semmi emberi értéket nem enged elveszni az új elméletek bizonytalanságai között. A középiskoláknak a *teljes, az egész embert* kell megmutatnia úgy, amint az évezredekben át összegyűlt vonásaiban szemlélhető a tanulók által. Viszont ugyanakkor az új kor- és helyzetépítést, munkát és összefogást meghatározó új tényezőit is meg kell ismertetni az új nemzedékkel.

Igy jön egységbe a középiskolán keresztül az individualitás és kollektivitás máskülönben egymással szembenálló valósága is. Az egyénnek csak a nagy történelmi és természeti közösségekben van értelme (nemzet, faj, család, állam). Csak ezeken belül élheti ki erőit, fejtheti ki egyéniségének termő képességeit. E közösségeknek viszont feladatuk, hogy szabad lehetőséget biztosítsanak az egyén alkotó erőknél, melyek így épülnek bele leginkább a közösség életébe. A középiskola az állandóan nyitott szem, a szüntelen intézményes szorgoskodás arra, hogy a technikai, gazdasági, ideológiai változásoktól újjá és újjá alakított világot úgy vigye az ifjú lélek determináló elemei közé, hogy megvédje az emberi lélek és fejlődés egész-

séges folytonosságát, hogy meggátolja az embert megnyírbáló, az emberi természet megszegényítő beteg uniformizálást, hogy az egyedi és kollektív individualitások sajátos erőit új, gazdagabb élettermésre továbbfejlessze”.

A középiskola céljának eme pozitív megmutatása után Szabó Dezső rátér egyes, elhamarkodott újítások bírálatára. Itt a legfontosabb meglátása az, hogy újításokat nem szabad ötletszerűen, divatból, vagy napi politikai, pláne világnézeti áramlatok hatása alatt bevezetni. Am az eddigi tapasztalatok mindenképpen indokolttá tesznek egy nagyjelentőségű újítást, melyet első pillanatra sokan képtelenségnek gondolnak: A középiskola négy alsó osztályában semmiféle idegen nyelvet ne tanítsanak.

Kétségtelen, hogy merész javaslat ez. De Szabó Dezső alapos érvekkel indokolja meg. Sőt olyan érvekkel, melyeket lelkiismeretes tanár magáévá fog tenni, aki megfigyelte az idegen nyelvek hatását a középiskola első osztályaiban. Melyek tehát ezek az érvek?

1. Az alsó négy osztályban gyakorolt nyelvtanítás felesleges. Azok, akiknek nincs szükségük a nyelvekre további életükben, rövid idő alatt majdnem egészen elfelejtik a négy éven keresztül tanult nyelveket. A 15. éven felüli gyermekek pedig ha szükségét látják a nyelveknek, megfelelő körülmények között pár hét alatt többet tanulnak, mint azok, akik négy évig kinlódtak annak a nyelvnek a szabályaival. – Mindenki tudja, mennyire másképpen tanul a gyermek egy idegen nyelvet csak azt a nyelvet beszélő környezetben, – és milyen nehezen tudja ezt a nyelvet élő nyelvként tanulni a középiskolában.

2. Az alsó négy osztályban minden idegen nyelv tanítása káros a gyermek lelki fejlődésének szempontjából. Miért? A gyermek lelki élete csak annyiban tükrözi a világot, amennyiben a dolgok összefüggését szavak összefüggésével tudja kifejezni. Addig ér a lelke, ameddig a nyelvkincse. Az új szavak fogalmának megértésén át a világ egy-egy újabb részlete vi-

lágosodik meg előtte. Minden új szó a világnak öelötte addig ismeretlen részét fedezi fel. Az idegen nyelv szavainak kényszere megakasztja a gyermek lelkének ezt a természetes fejlődési folyamatát és nagy zavart, bizonytalanságot idéz elő. Mikor a gyermeknek egy érzékelését kifejező anyanyelvi szavára egy új, idegen elnevezést kényszerítünk, akkor „megzavarjuk a gyermekben épülő világ egész rendjét, megrontjuk az egész lelki fejlődés egészségét, megfojtjuk a lelki gazdagodás, az énné-bokrosodás ösztönös, vidám akaratát”. Így a gyermek elveszíti a világ meghódításának, új világrészek felfedezésének természetes gyönyörűségeit, s többé már nem érdekli az a világ, melyről oly nehezen megtanult idegen fogalmak zűrzavaros képe alakul ki lelkében. Lassankint legtöbb erejét arra vesztegeti, hogy holt szavakat és nehéz nyelvtani formákat tanuljon meg, miáltal lelki élete megnyomorodik, megszegényedik. Ezért tehát az élet, az egészség, a gyermeki fejlődés ösztönös gazdagságának egyenesen alapfeltétele az, hogy a négy alsó osztályban a gyermekek csak anyanyelvükön tanuljanak. A négy felső osztályban lehet idegen nyelveket tanítani. De a cél itt sem az illető nyelven való beszélés elsajátítása, hanem az, hogy a szóbanforgó nép szellemi alkotásainak legfontosabb, az egész művelt emberiség szellemi és erkölcsi fejlődésére legnagyobb hatást gyakorolt műveit a gyermekek anyanyelvének lelki formáiba átvigye.

Kétségtelen, hogy itt egy roppant fontosságú javaslatról van szó. Középiskolák alsó osztályaiban tanító tanárok gyakran láthatták, micsoda hatást gyakorolnak a gyermekekre az idegen nyelvek. Valóban nem ártana megpróbálni kísérletképpen egy-két iskolában.

Ma, amikor a középiskola megújítása érdekében olyan sok országban folytatnak kísérleteket, a magyar gondolkodás egyik legnagyobb képviselője megérdemelné, hogy a magyar közoktatás irányító ténnyezői figyelmet szenteljenek Szabó Dezső itt ismertett eszméinek.

Erdélyi ritkaságok:

Az erdélyi magyar színészet hőskora.

Erdélyi titkaságok gyűjtő címmel új könyvsorozatot indított Dr. Jancsó Eleméi. Célja, hogy az erdélyi irodalom kiadatlan és értékes emlékei napvilágot lássanak. Örvendő fogadjuk üdvös gondolatát. Vállalkozása sürgős volt és érdemes. Sürgős, mert minden kiadatlan kézirat megjelenése nyereséget jelent irodalmi és művelődési szempontból, de érdemes is, mert levéltáraink ritkás Agai ismeretlenek előttünk, már pedig itt a legfőbb ideje annak, hogy multunk minden szellemi értékéről tudomást szerezzünk

A sorozat első kötete Nagy Lázár: Az Erdélyi Magyar Színészet hőskora 1792–1821-ig. Nagy Lázár visszaemlékezése elé Dr. Jancsó Elemér átfogó bevezető tanulmányt írt, hogy az olvasó könnyebben kaphasson egységes képet az erdélyi magyar színészet legendás hőskoráról s világosabban értékelhesse az úttörő munka jelentőségét. Erre az előljáró tanulmányra feltétlen szükség volt, mert a visszaemlékező, a kortárs, az építő munkában oroszlánrészt jelentő Nagy Lázár a közvetlen közelségben, a küzdelmek és nehézségek közepette még nem mérhette fel teljes egészében azt, amit a magyar színészet gyökérezése, otthonkeresése, majd pedig az első állandó színház kapunyitása jelentett. Visszaemlékezéseinek mégis igen nagy jelentősége, mert az ő fonásból kapunk fontos és gazdag adatokat, melyek szintézisből a magyar és színművészet történetét heroikus küzdelmet látjuk.

Általánosságban ismert az erdélyi magyar színjátszás történetének kezdete. A Gref Rhédeyház nagy szállójától (1792. november 11) a Pataki Sámáel házán és Wesselényi ház

lőiskoláján keresztül a Farkas-utcai első állandó magyar színházig hosszas és küzdelmes volt az út. De a lelkes színészek: Fejér testvérek, Kots Patkó János, gidófalvi Jancsó Pál, váradi Kontz József, Székely József, Sáska János, Pergő Celesztin és a bőkezű pártfogók: br. Wesselényi Miklós, Aranka György, Gróf Teleki Ferenc és Lajos, Gróf Bánffy György, gr. Toroczky Pál, Nagy Lázár stb. fanatikus hittel és nagy áldozatkészséggel végre örökös otthont biztosítottak a magyar színjátszásnak Erdélyben. (1841. március 12-én), Nagy Lázár visszaemlékezéseiben különösen a Farkas-utcai színház építkezésével foglalkozik részletesen a munkálatok megkezdésétől a befejezésig. Színes képet ad az ünnepélyes megnyitásáról, gazdag, szinte pazar rendezésétől. Pontos listát közöl a bőkezű adakozókról, művészi személyzetéről, a színház vezetőségéről, valamint az örökös páholybérloktól. Friss, könnyed tollából szívesen olvassuk színésztűntünk ezt az epizódját, hisz a legszorosabban szívünkhozót színház hőskoráról szól.

Csak elismeréssel adózhatunk a kiváló irodalomtörténészünknek, Dr. Jancsó Elemérnek, hogy a Nagy Lázár kiadatlan kéziratát a nagyközönség részére is hozzáférhetővé tette. Külön meg kell említenünk a könyv 32 gyönyörű képét, illusztrációját színésztűntünk első hajlékairól, első színpajzainkról, kiváló színészeinktől és színésztűntünk nagy patrónusairól, melyek a műelőrangú kiállítását és tartalmi gazdagságát egyformán emelik.

Az Erdélyi Magyar színészet hőskora megrendelhető a szerzőnél. Ara: 100 L. Cim: Cluj, Str. Moșilor 16.

Szabó Lajos.

VISSZATEKINTÉS

HÚSZ ÉV MULTÁN „AZ ELSODORT FALU”-RA

I.

Nem sokkal megjelenése után olvastam át – úgy futtában – először. Akkor bizony lázadoztam ellene. Huszonhárom éves hadirokkant voltam, négy évi hadiszolgálat után és teológus. Tanítványaimnál kosztoltam, mint instruktor. A Filep Gyulától kapott tuberculin-oltások közt délutánonként a Zattler-gyárba jártam napszámosként, hol a furó- és esztergapad mellé becsültek. Mindez azért, hogy ne kényszerüljek legációba, „koldulni”, míg Ravasz László igazgatói parancsa később utól nem ért: hadnagy urak betörni alázatosan a papságba. Ilyenformán voltunk akkor a legtöbbben a teológián, civilé agyusztált, feketére festett katona-ruhákban, úgy látszott rajtunk a nyomorúság, mint a hinderniszkarón a lőtt varjú. Este 11 óra után „kimenőt” kértünk a velünk szinte egykorú Révész Imre felügyelő professzortól, megszoktuk, hogy «szülői beleegyezéssel» mentünk katonának, a harc-térre is.... Aztán tanultunk és tanultunk szüntelenül, mert mint katona-hallgatók bármikor kollokviumra állhattunk.

Kirándulván pedig a legirodalmibb berkekbe, olvassuk „Az elsodort falu”-ban: „a durva, kártyás, iszákos vad adomákban és üres lumpolásban széthulló ifjúság”.... ezek mi voltunk, kolozsvári református teológusok, illetve közvetlen elődeink.... „De a keservét ennek az untauglich filozopternek” – fakadt ki belőlünk a már-már lecsendesülő indulat....

Nemsokára titkára lettem Nagy Károly püspöknek, akit Szabó Dezső „Az elsodort falu”-ban „Mihályfi Károlyá undorodott”, örménnyé és kecskeszakállú spanyol jezsuitává. És én láttam ezt a tragikusan székelly embert a püspöki palotában oly összeszoppanó gyötrődésben tusakodni és tehetetlen kínban égni népe iránti szerelmében, aminek méltó leírására még a Szabó Dezső szuperlatívuszai is erőtlenekek lettek volna. Láttam püspöki körútján a székelly falvakon át, mint folyt ajkáról az erősítés és vigasztalás zsúfolt templomok népének szívébe, mint üdültek fel a lekókadott fejek; úgy átöntött mindent fájába, hogy számára nem maradt semmi vigasztalás és gyógyulás.... De Szabó Dezsőről egy székelly faluban sem hallottam akkoron.

Az egész megcsúfolt református papság elégtételeként tettem magamévá az egymondatnyi kritikát: „ronda madár az, amelyik a saját fészkébe belepiszkol”. És a Farcády rehabilitációjaként hallgattam, hogy a püspök Pesten nem vette el a „mester”-től a pénzt, amit testvéreinek akart küldeni s „nem gondolom, hogy Jenő a saját szégyene bérén kívánna szabadulni nyomorúságából”.

Bizony nehéz volt akkor még elhinni neki s Ady Endrének, hogy vak vezérek vezette világtalanok és latrok hajszolta vágóhidak barma voltunk mind valamennyien, akiknek a világháború legalább és legfeljebb! becsületügynek számított.

* *
*

Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy »Az elsodort falu« sok, az egész magyar sorslátásunkra elhatározó jelentőségű szuggeszciója oly mélyen vésődött lel-

künkbe, hogy többé nem tudott szabadulni tőle, aki olvasta. Nehéz ennek a szuggeszciónak tartalmát röviden kielemezni. Elsősorban egy addig példátlanul mélyről fakadó, mindent elárasztóan felömlő lávája a népszerűetnek, mely dübörögve tört elő ennek a vulkán-embernek a szívéből, mindent felperzselve, ami vele együtt zubogni s forró errupciójába beletorkolni nem tudott. Az indulat erejét és kizárólagosságát tekintve, talán az inkuizitorok tudták ilyen szenvedelemmel és fanatizmussal halálragyötörni azt, aki hitük szerint nélkülök kiesett volna az üdvösségből. De igaz volt, jönnie kellett, mert a Szabó Dezsőnél kisebb erejű szeretet és lagymatag jóság hiába indult volna utána, hogy a magyar falut kiemelje a nem-törődömségük mélységéből.

Bizonyos, hogy nem egyedül ők tették mássá, jobbá és tisztábbá az új nemzedéket, hanem sokan teológiai tanáraink, íróink stb. szívéből fakadt párhuzamos folyamat akarta, célozta és végezte száz más úton és módon ugyanezt. De az is bizonyos, hogy »Az elsodort falu« végleg lebunkozta a felháborító hazafiaskodás, vérlázító érdekességkeresés, érzelgős bukolitikázás vagy vörös demagógiából álló, mindenestől pedig tudatlan, erőtlen és szívtelen módját a népmentésnek. Hasonlóképpen végetvetett a papi mesteriségben a nagyhangú, avas, tartalmatlanná és jelentésteleenné szikkadt szólamokból álló szent halandzsának. De hát nem ezt tette Ravasz László a „spirituális bölényekkel” és minden utóda, kik ifjúságunkat nevelik?

Időnek kellett eltelnie, amíg láttuk, hogy „Az elsodort falu” írója alakjaiba úgy szeretett belé minden magyar kiválóságot, jövődős értéket, igézetes szépséget és lebírhatalan erőt, mint aki a sodró áradatból az eszelőssé jajdult szeretet lélegzetfojtó biztonságával kapkodja ki egyetlen regénybe az enyészetbe nem engedhetett javakat. És hogy a regény dermedt monstrumaiba és képtelen torzóiba azért iszonyodott össze minden magyar bünt és terheltségek, hogy óriási ökleivel agyonverje, vagy szerelmének tüzevel kiegészítve üszkös sebeinket, begyógyítsa azokat beszédének ezerjófűvével.

II.

Másodszor akkor huzalkodtam neki újra elolvasni „Az elsodort falu”-t, amikor 14–15 évvel ezelőtt volt „kisöcséink” – a mostani 35 év körüliek – kezdtek igen odalenni érte, hogy lássam mi törti ezeket? Aztán meg is láttam, sőt úgy rámeredtek szemeim, hogy egyivásban szívtam magamba a „Nincs menekvés”-től a „Segítség”-ig. A haragomat akartam felhízlalni s nem tehettem róla, hogy ösztövére száradtak ellenkezéseim.

Nagy dolog is volt az, ahogyan a fiatalságunk akkoriban nekiesett ennek az új kinyilatkoztatásnak. Könnyű is volt nekik csupa igazságot látni benne, mert később nyiladozván, az ő szemüket nem homályosította a háború. De jó volt és gondviselészerű szükségesség is volt számukra ez a bűnbakra talált gyógyítóan egyoldalú ígézet. Egyszerre mindent meg-

értettek s a háborút, a veszteséget, az összeomlást, a bűnhődést. Egy olyan papság és olyan középosztály mellett, amilyent „Az elsodort falu” eléjük „leleplezték”, minden természetessé vált, „Isten nem csufolatik meg”, a hiúság, önzés és erkölcsi rothadás vetéséből nem is lehetett más, mint a háborúvesztés halál-aratása. Egyszerre úgy kezdett felburjánzani az erdélyi mindkét nembeli magyar ifjúságban a szentség, önzetlenség, altruizmus, népszerűség és jellemzilárd-ság, hogy a szomszéd országokból kellett kölcsönkérni egy-egy himpellér diákokat, nehogy magja vesszen. Ahány ügyvédbojtár, káplán és sedédtanár csak kiapostolkodott egyideig Kolozsvárról, az mind A dyt kanyarította dereka köré ciliciumnak s szabódezsői mondatokkal flagellálta magát egész népe helyetti bűnbánatában. Persze lehetőleg a bűnös, népmegrontó és országvesztő „öregek” előtt orruk alá dörzsölve a „szentséget”.

Másfelől is biztatva, kerekedett is belőle egy „nemzedékek harca”, aminél tragikomikusabbat alig látott a magyar élet. Ezt „kisöcséink” vívták „bátyáinkkal”, a mostani 50–60 év körüliekkel. Az én nemzedékem – ezen egyetlen dologból – javára – kimaradt. Jófajta kajánsággal néztük, szinte buzdításra hangolódva, merthát „bátyáink” ellen nekünk is volt egy kis panaszunk. Onnan kezdve, hogy még künt a „Feld”-en minden patrulba minket futtattak: „menj csak kadett, utánad nem sír odahaza gyermek és feleség” (nekik csak a kitüntetések jártak) egész odáig, hogy aztán „idehaza” viszont mindenből kitudtak: „no, no, csak lassan a testtel, tanuljatok még...” Lehetett, hiszen kevesen maradtunk ebből a nemzedékből s azok is koravén fáradtsággal. Még jó azonban, hogy a nemzedékek harca nem tartott sokáig, hamar egyensúlyba gombostűzték alólról a feltörekvő még fiatalabbak.

Ime húsz esztendő most is elég volt ahhoz, hogy kiselejtőződjék a lelkekből minden „ideigvaló”. Elült már a harag, alig találják annak régi jussát az író és olvasók. Ami pedig megmaradt, az kitisztult és új változatok egymásutánjában halad a jövő felé.

Az eltékozolt Judit helyett új, meg új szépségeket varázsolt életre a fáradhatatlanul teremtő Isten újrakezdesre és jóvátételre, újra meg újra módot adó irgalma, hátha az új kísérletben a halandót nyeli el az élet. Borzalmas volt, de kellett ehhez, hogy „Az elsodort falu” a súlyos beteg magyarságnak megmutassa a saját bomló hulláját s ime ilyenné léssz, ha meg nem gyógyulsz! Kellott, hogy eltemesse belőlünk a tetetni valókat, vesztett csatáink elesettjeit. Kellott, hogy megbízta: Bőjthe János a jövő, a magyarság szimboluma megmaradt, mert erős, okos, győzhetetlen és jó. Előszakosodnak majd gyermekei, új hajtásai a magyar élet vihártépte fájának, új élet alá törnek fel és új kenyéradásra kényszerítik az ősi rögöt s a meggyötört, gígyomlált elfekélyesedett, meggyalázott és kisorsított falu meggyógyul, kiépül s az új tavaszok győzedelmes szépsége és ereje elfeledteteti a veszteségeket.

Az mégis hamar, kezdettől fogva meglátszott, hogy Szabó Dezső regényében is erősebb a negatívum, a kritika. Mint az Ady is, ható ereje olyan természetű, hogy több benne a taszítás és a tiltás, mint a rabul ejtő megnyerés. A régi iskolás méltatás Arany és Jókai nemzetnevelő hatását úgy jellemezte, hogy „kényszerítették olyanná válni a magyart, amilyenek ők látták”. Ez alapon Szabó Dezsőről és Adyról úgy kellene majd megemlékezék a kritika,

hogy oly fellázító latrokká, oly fájdalmas karikatúrákba és undorító monstrumokba tudták látni a magyart, hogy ez eliszonyodott az alakjaikhoz való legtávolabbi hasonlónak léteitől is. Sokat jelentő nevelő hatás ez is és tagadhatatlanul szükség is volt rá.

Nagyobb jelentőségű azonban az a hatás, amely-nél fogva újabb nemzedékeinket kényszeríti az ő szemével látni és érinteni a magyar problémákat. Erre joga is van. Szédítő magasra fejlett nyelve, roppant meggyőző ereje, páratlan felkészültsége és szuggesztív tudása nem adták volna meg ezt a jogot. De megadta az, hogy írásainak a magyar élet egész jelenszövevényét felölelő egyöntetű világos és határosított eligazításai, melyek szabályozó erővel jelölték ki fejlődésének útjait, nem kiagyalt tanácsok, hanem a magyar élet legbensőbb ösztöneinek, fejlődési törvényeinek, félelmeinek, vonzalmainak és törekvéseinek az öntudatosítása és rendszeres megbizonyításai voltak.

Sokszor úgy tűnt fel, hogy Ady és Szabó Dezső után jó lett volna vagy 10 évig áhitatos csendben maradni, míg felszívják és asszimilálják őket a lelkek és kár volt ezt a folyamatot alacsonyabbrendű írásokkal megzavarva elerőtleníteni s felesleges kitérőkkel hátráltatni azon egyetlen lehetséges kibontakozást, amelynek tartalmát és irányait ők olyan nagy biztonsággal jelölték ki.

III.

Harmadszor most, húszéves jubileumára olvastam el „Az elsodort falu”-t. Közben két évi erdélyi falusi papság után már másfél évtizede idekerültem Bukarestbe, a Regátba, ahol századok óta leülepedik az a nép, amelyet ki-kisodornak az erdélyi hegyek közül a magyar élet zavaros áradásai, népőrlo, faluzúzó sziklaporlasztó viharai.

Történelmét átkutatva és jelenét minden részében megismerve, itt látom az elsodort falvak ideözönlött népének vergődését és elmulását évről-évre, nemzedékről-nemzedékre. Ezt a népet gonosz századok óta egyetlen-egy igaz ok kergeti ide, testében könnyebb élete és jobb boldogulása helyére, de lelkében a biztos elidegenedésbe: az otthoni szeretetlenség és tehetetlenség, amely nem is tudja, de nem is akarja kimenteni a sodrásból hajótöröttjeit. Itt minden elvesző családban és szavunkat felejtő gyermekben (óh, mennyi ezerben) egy-egy a még otthoni testvér-harcban kapott seb üszkösödik halálra.

A regáti és bukaresti magyarság életének ismerete, ha faldalmas is, ezért jó, mert itt népünk minden bűne felnagyítva látható, beleségeinek folyamatai felgyorsulnak, az erdélyi bajok, hibák és mulasztások eredményeikben meglátszanak s az egész regáti magyar élet mindenestől sötét próféciaja, előre vetített képe erdélyi népünk jövődjének. Itt minden nap újra írja a végzet az elnémult harangok és elsodort falvak regényét, csak éppen a vigasztaló és biztató fejezetekkel marad örökre adós.

Kiáradó jóságú, utánamenő szeretet kell ahhoz, hogy valaki ezért a népert valamit is tehessen és épen ez hiányzott eddig, mert hiányzott odahaza is. Úgy érzem, hogy „Az elsodort falu” óta ennek a népszerűségnek sötét századok, talán évezred óta betemetett forrása fakadt fel és kezd előmleni szélesedő árban jobbaink szívében. Az erre való készségnek és alkalmasságnak egyik választó vize, kémlő szere húsz éve az „Elsodort falu”. Aki eddig közönyös lélek ezt elolvassa és szeretetével nem képes beolvadni

hőmpölygésébe s az vagy kivénült, vagy nem is volt sohasé magyar és semmi köze hozzánk, akárkivé s mivé parazitásodott is közöttünk. Még akik süketek, vakok és bénáknak bizonyultak a regáti magyar sors esdeklő hívásával és feljük nyuló kérésével szemben, azok mind ilyenek voltak és ezek nem is érezhetnek népünkkel soha és semmiben.

Igen, Szabó Dezső és Ady Endre már mértékévé váltak a vezetőrétegünkbe való alkalmatosságának. Ez a két lélek annyira tömény magyar életerő

akkumulálódás, hogy talán sohasem lesz tömegek táplálékává, hanem arra valók, hogy tanult osztályunk nőjön fel rajtuk, hogy aztán papjaink, tanítóink, orvosaink s tanáraink szíve, mindmegannyi szeretet-erő-transzformátor, száz meg száz faluban és városban, szegélyel minden helyen, a magyar tömegek számára felvehető formában adják tovább saját életük cselekedetein és szolgálatán át ezen két hatalmas magyar életpólus felszabadító és megtermékenyítő szerelmét. (București.)

„A diák Szabó Dezső”. Ez év júniusában volt 40 éve annak, hogy Szabó Dezső, a kolozsvári főgimnáziumban leérettségizett. Ez évforduló alkalmából lapunk szeretne volna összegyűjteni és kellő előfizetés esetén ki is adni a diák Szabó Dezsőre vonatkozó adatokat és mindazok emlékezéseit, akik mint volt tanárok, osztálytársak és iskolatársak őt éveken át közlelő megismerhették. E könyvvel nézetünk szerint irodalomtörténeti fontosságú munkát végeztünk, összegyűjtve az utókor számára az egyik legnagyobb magyar író fontos életrészeit adatait.

Évégett lapunk azzal a kéréssel fordult Szabó Dezső volt társaihoz, osztálytársaihoz és iskolatársaihoz, hogy a diák Szabó Dezsőre vonatkozó összes emlékeit, személyes megfigyeléseit, együttes diákéletük érdekes és jellemző eseményeit adatszerűen tartalmazó emlékezéseit szíveskedjenek részletesen leírni. A könyvet, mely az emlékezéseket szerzőjük neve alatt tartalmazná, kellő előfizetés esetén szeretnénk volna június 25-re, a vendiáktalálkozó időpontjára megjelentetni.

Sajnos ez időpontig az anyagnak csak egy, bár értékes része gyűlt össze, másrészt pedig kellő idő hiányában nem lehetett megfelelő számú előfizetőt gyűjteni. Tervünket azonban nem adtuk fel, s lapunk útján is kérjük az érdeklődőket, hogy gyűjtsenek előjegyzőket az ősszel megjelentetni tervezett kis könyvhöz, melynek ára valószínűleg 30–35 lej lesz. Előjegyzések szerkesztőségünk címére (Str. Cogălniceanu 13.) küldendők.

További irodalomtörténeti feladatként Szabó Dezső többi erdélyi emlékeit (székelyudvarhelyi tanárkodása stb.) is szeretnénk összegyűjteni. Felkérjük mindazokat, akik ilyen emlékeket tudnak, mint szemtanúk, vagy szereplők, hogy emlékezéseiket szintén írják le és küldjék be szerkesztőségünkbe.

Szabó Dezső Kolozsvárt. Az évvégén szokásos érettségi találkozók alkalmával úgy a volt osztálytársai, mint a Kollégium igazgatósága meghívta Szabó Dezsőt, aki a meghívásnak eleget téve június hó 24-én reggel Kolozsvárra érkezett és itt négy napot töltött, június 28-án reggelig, amikor visszatért Budapestre.

Szabó Dezső a főhatalomváltás óta másodszor volt most Kolozsvárt.

Megérkezése után először szállására, a Református Kollégiumba ment, melynek a nagy udvarra nyíló 29-ik számú szobáját rendezték be neki. Végignézte a kollégiumot, majd később ittlakó nővérét kereste fel és délben a konviktuson ebédelt. D. u. 5 kor az újságírókat fogadta, akiknek feltett kérdéseire részletesen válaszolt.

Ittléte második napján zajlott le a vendiáktalálkozó. Az istentisztelet utáni vendiákközgyűlésen a vendiákegylet elnöke: Dr. Koleszár László a megjelentek közt üdvözölte, a zsufolásig megtelt terem percekig tapsolt. És megisméltődött a taps neve minden ismétlésénél, s nagy ünnepléssé vált, mikor pár mélyről jövő szóval szólott a közönséghez. D. u. 6-kor résztvett a Kollégium évvégi ünnepélyén, ahol László Dezső vallástanár prédikált és Gönczy László igazgató olvasta fel évi beszámolóját, este 1/2 9-kor pedig a vendiákok bankettjén vett részt. A Kollégium tornatermében Volt tanára: Tárkányi György és a Kollégium főgondnoka: Gr. Bethlen László között ült. szemben vele volt osztálytársai és nővére. A felköszöntők során előbb Tárkányi György, majd László Dezső üdvözölték és ezekre válaszolva, azt fejtegette, hogy főfeladatának tekintette, hogy a magyarságnak, mely szereti a kellemes hazugságokat, de nem bírja el a kellemetlen igazságot, a valóság könyörtelen feltárásával kellett az élet útját megmutatni. Beszéde mélyen megragadta a jelenlevőket.

A harmadik napon reggel megtekintette a kollégium könyvtárát és levéltárát. Majd osztálytársa Dr. Balogh Elek meghívására Tordára, s onnan kirándulni a tordai hasadéka ment.

A negyedik nap délelőttjén a Kollégiumban lakó főiskolai hallgatókkal d. u. a most érettségiző fiúkkal és nap közben az öt felkészüléssel hosszasan beszélgetett.

Este 1/2 9-kor a tanárikar adott búcsúvacsorát a tiszteletére. Utána néhány tanár az állomásra kísérte ki.

Mindazok számára, akik hallgatók és beszélhetek vele, felejtethetetlen élményt jelentett ez az együttlét és mindenki kívánsága volt, bár csak minél gyakrabban láthatnák viszont Kolozsvárt Szabó Dezsőt

FŐMUNKATÁRSÁK:

**Balázs Ferenc, Dsida Jenő,
László József**

Biró Sándor, Debreczeni László, Haáz Ferenc, dr. Jancsó Béla, László Dezső, dr. László Ferenc, dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly, dr. Szilágyi Olivér, dr. Tonk Emil, dr. Váró György.

KIADÓHIVATALI titkár: Sinkó Ferenc. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL! Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám, földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők.

ELŐFIZETÉSI DIJAK: Belföldön főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei, Magyarországon: 1937 január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3.50 P. Csehszlovákiában egész évre 40 csekkorona, Jugoszláviában egész évre: 70 dinár.

MAGYARORSZÁGI FŐBIZOMÁNYOS a „Studium”könyvesbolt, Budapest, Kecskeméti-u.8. Magyarországi előfizetési díjak általa is beküldhetők. Csekk számla: 4041.

PÉNZKÜLDDEMÉNYEK László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Kogălniceanu 16, Református kollégium.

Felelős szerkesztő és kiadó: László Dezső.